

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Kristýna Holubová

Povinné očkování dětí

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Povinné očkování u dětí* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 106 782 znaků včetně mezer.

V Chrudimi dne 7. března 2024

.....

Kristýna Holubová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Olze Rosenkranzové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce. Mé poděkování patří též mé rodině, která mi byla a je velkou oporou.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	6
ÚVOD	7
1 OČKOVACÍ POVINNOST DĚTÍ V ČR.....	10
1.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA POVINNÉHO OČKOVÁNÍ	11
1.2 MOŽNOSTI ODMÍTNUTÍ POVINNÉHO OČKOVÁNÍ.....	15
1.3 NESPLNĚNÍ OČKOVACÍ POVINNOSTI	16
2 STŘET ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.....	20
2.1 ZÁKLADNÍ PRÁVA RODIČŮ A DĚTÍ	20
2.1.1 <i>Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny.....</i>	<i>20</i>
2.1.2 <i>Právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny</i>	<i>21</i>
2.1.3 <i>Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání dle čl. 15 odst. 1 Listiny</i>	<i>22</i>
2.1.4 <i>Právo svobodně projevovat náboženské vyznání dle čl. 16 odst. 1 Listiny</i>	<i>22</i>
2.1.5 <i>Právo na ochranu zdraví dle čl. 31 věta první Listiny</i>	<i>22</i>
2.1.6 <i>Právo na péči o děti a jejich výchovu dle čl. 32 odst. 4 Listiny</i>	<i>23</i>
2.1.7 <i>Právo na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny.....</i>	<i>23</i>
2.2 OCHRANA VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ A NEJLEPŠÍHO ZÁJMU DÍTĚTE.....	24
2.2.1 <i>Ochrana veřejného zdraví</i>	<i>24</i>
2.2.2 <i>Ochrana nejlepšího zájmu dítěte</i>	<i>25</i>
3 PROBLEMATICKÉ ASPEKTY POVINNÉHO OČKOVÁNÍ.....	27
3.1 PODZÁKONNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA.....	27
3.2 PŘIMĚŘENOST OMEZENÍ ZÁKLADNÍCH PRÁV	28
3.3 PATERNALISTICKÝ PŘÍSTUP STÁTU	31
4 PROBLEMATIKA POVINNÉHO OČKOVÁNÍ DĚTÍ V JUDIKATUŘE.....	33
4.1 VÝHRADA ZÁKONA POHLEDEM NSS.....	33
4.2 JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY.....	35
4.3 JUDIKATURA EVROPSKÝCH SOUDŮ	40
ZÁVĚR	44

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	48
SHRNUTÍ.....	51
KLÍČOVÁ SLOVA	53

Seznam použitých zkratek

EU	Evropská unie
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Listina	Listina základních práv a svobod
Školský zákon	Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
Soudní řád správní	Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
Správní řád	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
Úmluva	evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
VOPIN	Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem
ZNÚPO	Zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním
ZOVZ	Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví
ZVZP	Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění

Úvod

Diplomová práce se věnuje problematice povinného očkování u dětí. Povinné očkování je jedním z těch kontroverzních témat, nad kterým se společnost názorově rozděluje. Obzvláště v posledních letech v souvislosti s onemocněním covid-19 se nad možnou povinností očkování zamyslel asi každý, a názory na její vhodnost či potřebnost se různily a různí napříč celou společností. Diplomová práce se věnuje povinnému očkování u dětí, které je též ožehavým, a stále živým tématem. Právě v dětství, a to již od prvních měsíců života, musí dítě podstoupit hned několik povinných očkování. A je známo, že očkování je velkým zásahem do organismu, obzvláště u malých dětí. Rodiče se těchto očkování mnohdy obávají kvůli možným reakcím a nežádoucím účinkům. Naproti tomu jsou zde určitá rizika onemocnění, která mohou být velice závažná, a plošné očkování má zabránit šíření těchto nemocí.

Fakt, že celoplošné očkování proti infekčním nemocem pomáhá chránit populaci před epidemiemi, je již obecně známý a společností vesměs přijímaný. Ovšem různí se názory na to, proti kterým nemocem je potřeba očkovat, která očkování mají být povinná a která jen dobrovolná, a též na to, zda pozitivní účinek očkování převládne nad možnými nežádoucími účinky očkování. V případě očkování dětí je tento rozpor ještě mnohem výraznější vzhledem k tomu, že dětský organismus je mnohem citlivější na vnější vlivy než organismus dospělého. Mnohem více se pak musí zvažovat, zda má případné nakažení se danou nemocí skutečně závažnější důsledky než očkování proti této nemoci.

Povinnost některých očkování byla uzákoněna, čímž dochází k omezení základních práv a svobod dítěte i rodičů, která jsou ovšem ve střetu s jinými základními právy. Povinným očkováním je zasažena například nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listiny“), právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání dle čl. 15 odst. 1 Listiny, právo svobodně projevat náboženské vyznání dle čl. 16 odst. 1 Listiny, právo na ochranu zdraví dle čl. 31 věta první Listiny, právo na péči o děti a jejich výchovu dle čl. 32 odst. 4 Listiny a právo na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny.¹ Očkování má ochránit nejen zdraví dítěte, ale i veřejné zdraví. Musí tedy docházet k vyvažování těchto základních práv a svobod. Existují výjimky z očkovací povinnosti, avšak pokud je dítě nesplňuje, hledají mnohdy rodiče skuliny, jak se očkování vyhnout, a argumentují pak nejčastěji právě zásahem do základních lidských práv. Ukládané pokuty za odmítnutí očkovat své dítě nebo i nemožnost zápisu dítěte do mateřské školy pak

¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

rodiče často přivedou k soudu. V tomto ohledu vzniká více problematických jevů, jako například to, že je rozsah omezení základních práv zavedením povinného očkování upraven pouze vyhláškou, tedy podzákonným právním předpisem.² Otázkou je též to, zda jsou opatření typu ukládání pokut či vyloučení nebo nezapsání dítěte do mateřské školy vhodným prostředkem k dosažení legitimního cíle ochrany zdraví dítěte a ochrany veřejného zdraví.

Téma diplomové práce jsem si zvolila z několika důvodů. Dle mého názoru je téma očkování dětí velice zajímavé a stále aktuální, též nevyčerpatelné vzhledem k tomu, že se další očkovací látky neustále vyvíjí, vyvíjí se právní úprava, a vždy je zde ve střetu několik základních práv. Tím přibývá i případů, kdy rodiče odmítnou nechat očkovat své dítě, a bohužel přibývá i případů, kdy se objeví i určité nežádoucí účinky očkování, které mají leckdy významný dopad na život daného jedince. Hlavním důvodem pro výběr tématu pro mě ale bylo to, že je pro mě v současné době aktuálnější než kdy předtím. Mnohem více jsem se nad povinností očkování začala zamýšlet, až když se mi narodil syn, který už má nyní za sebou první základní povinná očkování, a též některá nepovinná. Začala jsem ale přemýšlet nad možnými nežádoucími účinky očkování a nad vhodnou dobou pro tato očkování, ale též nad pravděpodobností nákazy, tedy nad prevalencí nákazy v populaci, a zda u některých nepovinných očkování podstoupit možné nežádoucí účinky i přesto, že se nákaza v populaci vyskytuje jen výjimečně. Jde o velmi složitou problematiku, ačkoli se někomu může zdát, že není nad čím přemýšlet. Jakmile jde o rozhodování nad životem dítěte, není rozhodování vůbec lehké.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola vymezuje očkovací povinnost dětí v České republice, konkrétně právní úpravu povinného očkování, možnosti odmítnutí povinného očkování a důsledky nesplnění očkovací povinnosti. Druhá kapitola se věnuje střetu základních práv a svobod, tedy základních práv rodičů a dětí na jedné straně, a ochraně veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte na straně druhé. Třetí kapitola se zaměřuje na problematiku povinného očkování u dětí a poslední kapitola pak na judikaturu evropských soudů, zejména na judikaturu Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva.

Diplomová práce zpracovává teoretické poznatky z dostupných monografií, komentářů a článků, a praktické poznatky čerpá z judikatury českých soudů, zejména z judikatury Ústavního soudu, která je v této oblasti dosti rozsáhlá, a též z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Cílem této diplomové práce je provést analýzu současné právní úpravy povinného

² Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů.

očkovaní dětí v České republice, a poté odpovědět na otázky, zda je tato právní úprava dostatečná a v souladu s ústavním pořádkem, a zda je omezování základních práv a svobod rodičů a očkovaných dětí ústavně konformní. Pro práci využívám převážně analytickou metodu za účelem rozboru právní úpravy. Dále jsou zde deskriptivní metodou vymezeny související pojmy z oboru zdravotnictví, které jsou nezbytné pro pochopení dané problematiky.

1 Očkovací povinnost dětí v ČR

Očkování je jedním ze způsobů ochrany před infekčními nemocemi. Je založeno na povzbuzení lidského obranného systému a na vytvoření obranných látek a mechanismů v těle očkovaného člověka. Jedná se o vysoce účinnou prevenci.³ Počet případů onemocnění, proti kterým se v dané zemi očkuje, zásadně poklesl zavedením pravidelného celoplošného očkování. Jde o ochranu nejen proti nemoci samotné, ale i proti následkům, jež způsobuje.⁴

Zavedením očkování byly vymýceny právě neštovice, které patřily mezi nejzávažnější infekce kvůli vysoké úmrtnosti a též kvůli trvalým následkům, jež s sebou nesly. Po zavedení celoplošného povinného očkování proti dětské obrně v roce 1960 v Československu nebyl zaznamenán žádný případ infekce dětské obrny. Černým kašlem do roku 1958 každý rok onemocnělo více než 30.000 dětí a každý rok umřelo téměř 80 z nich. Po zahájení celoplošného očkování proti černému kašli velmi rychle poklesl počet nakažených dětí, kdy se jednalo již jen o několik málo desítek případů ročně, a úmrtí na tuto infekci vymizelo. Dále každoročně až do roku 1952 onemocnělo 9.000 osob na záškrť, a několik set z nich zemřelo. V dnešní době jde již jen o několik málo případů a z toho žádné úmrtí. Zavedením celoplošného očkování proti spalničkám v letech 1970 až 1975 bylo dosaženo významného snížení počtu nemocných a úmrtí v důsledku této infekce. Podobných výsledků bylo dosaženo i po zavedení celoplošných očkování proti ostatním onemocněním.⁵

Světová zdravotnická organizace v roce 2013 vydala program Zdraví 2020: Osnova evropské zdravotní politiky pro 21. století, ve kterém uvádí, že se začínají znovu objevovat některé již dříve zvládnuté nemoci, a to i přes vysokou proočkovanost. V roce 2002 bylo evropskému regionu vystaveno potvrzení, že se v něm nevyskytuje dětská obrna, a výskyt spalniček se podařilo snížit o 90 % oproti roku 1990. Ovšem od roku 2007, kdy výskyt spalniček v evropském regionu dosáhl minima, se do roku 2011 tento výskyt čtyřnásobně zvýšil, což je připisováno tomu, že poklesl počet očkovaných v důsledku soustředění zvýšené pozornosti veřejnosti na nepříznivé vedlejší účinky očkování.⁶

Přínosy očkování jsou tedy jednoznačné. Na tento fakt přirozeně reagovali i zákonodárci a některá očkování byla uzákoněna jako povinná. Otázkou ale je, zda bylo nezbytně nutné

³ PETRÁŠ, Marek, DOMORÁZKOVÁ, Eva, HOBSTOVÁ, Jiřina. *Co by rodiče měli vědět o očkování*. Praha: Tango, 1999, s. 11.

⁴ GREGORA, Martin. *Očkování a infekční nemoci dětí*. Praha: Grada, 2005, s. 11.

⁵ PETRÁŠ, Marek, DOMORÁZKOVÁ, Eva, HOBSTOVÁ, Jiřina. *Co by rodiče měli vědět o očkování*. Praha: Tango, 1999, s. 11-12.

⁶ World Health Organization. *Health 2020: A European policy framework and strategy for the 21st century* [online]. World Health Organization, regional office for Europe, 2013 [cit. 8. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.drugsandalcohol.ie/20480/1/Health2020-Long.pdf>.

zavádět povinná očkování v takovém rozsahu, zda by nebylo vhodnější například lépe informovat společnost o vhodnosti a potřebnosti těchto očkování tak, aby byla zajištěna dostatečná proočkovanost, a zároveň aby byla zachována svoboda rozhodování na úrovni jednotlivců.

Tato kapitola se věnuje očkovací povinnosti dětí z pohledu právní úpravy, s tím související možnosti odmítnutí povinného očkování při splnění daných podmínek a též důsledkům při nesplnění očkovací povinnosti.

1.1 Právní úprava povinného očkování

Povinné očkování proti vybraným infekčním chorobám stanoví hlava třetí zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví (dále jen „ZOVZ“). Zavedením a uzákoněním povinného očkování přitom vzniká střet zájmu mezi společnostmi, jež má zájem na ochraně před infekčními chorobami, a subjektivním právem jednotlivců na tělesnou a duševní integritu.⁷ Při zvažování, zda je tento předpis ústavně konformní, a tedy zda lze tímto způsobem lidem omezit svobodnou vůli rozhodnout se očkovat či neočkovat, je potřeba vycházet ze zásady, že základní práva a svobody každého občana jsou omezeny toliko základními právy a svobodami ostatních občanů. Povinné očkování tak může být stanoveno za předpokladu, že je medicínsky nepochybně odůvodněno, že je očkování proti daným infekčním chorobám žádoucí a zabrání rozšíření nebezpečných nakažlivých nemocí. Tato zásada je v souladu s ústavními právními předpisy i s mezinárodními smlouvami.⁸ Poskytovatelé zdravotních služeb jsou dle ustanovení § 45 odst. 2 ZOVZ povinni zajistit a provést očkování v rozsahu upraveném prováděcím právním předpisem nebo mezinárodní smlouvou, kterou je Česká republika vázána.⁹ V současnosti je zmíněným prováděcím předpisem vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem¹⁰ (dále jen „VOPIN“). Tato vyhláška zároveň stanovuje případy a termíny povinného očkování, přičemž má zohledňovat i doporučení WHO a Evropského střediska pro kontrolu nemocí. *„Zákonným korektivem omezujícím potencionální rozsah očkovací povinnosti je účel očkování, jímž může být pouze zamezení vzniku a šíření závažných infekčních onemocnění s vysokým rizikem dalšího epidemiologického šíření v kolektivech a život*

⁷ ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 762.

⁸ MACH, Jan. *Medicína a právo*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 130-131.

⁹ § 45 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů.

*ohrožujících infekčních onemocnění.*¹¹ Ovšem jak paní doktorka Šimáčková, dle mého názoru správně, podotýká, je velice důležité se v případě povinného očkování v rámci testu proporcionality vždy důkladně zabývat řádným odůvodněním výběru nemocí, proti kterým bude stanoveno povinné očkování. V České republice je přitom stanoveno povinné očkování pro výrazně větší počet nemocí, než je tomu v jiných evropských zemích.¹²

Rozlišujeme obecné očkování všeobecně povinné pro všechny občany České republiky trvale žijící na našem území i pro cizince zdržující se zde déle než 90 dnů, a zvláštní očkování pro vybrané skupiny osob s ohledem na jejich pracovní zařazení.¹³ U fyzické osoby mladší patnácti let odpovídá za splnění očkovací povinnosti její zákonný zástupce, pěstoun nebo fyzická osoba, které byla soudem svěřena do osobní péče. U fyzických osob mladších patnácti let svěřených do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu, umístěných do dětských domovů pro děti do tří let věku, do školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, do zařízení sociálních služeb poskytujících pobytové služby a obdobných zařízení, pokud byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, odpovídají za splnění očkovací povinnosti tato zařízení, u fyzické osoby umístěné do dětského domova pro děti do tří let věku odpovídají poskytovatelé zdravotních služeb, u fyzické osoby umístěné do zařízení sociálních služeb poskytovatelé sociálních služeb, a dále provozovatelé obdobných zařízení.¹⁴

K očkování může poskytovatel zdravotních služeb použít pouze očkovací látky podle antigenního složení očkovacích látek stanoveného Ministerstvem zdravotnictví, ledaže by šlo o pravidelné očkování a fyzická osoba by požádala o jeho provedení jinou registrovanou očkovací látkou. Provedené očkování je poskytovatel zdravotních služeb povinen následně zapsat do očkovacího průkazu nebo zdravotního a očkovacího průkazu dítěte a mladistvého, který vydá při prvním očkování. Očkování zapíše též do zdravotnické dokumentace očkovaného. Při každém dalším očkování je očkovaný povinen tento očkovací průkaz nebo zdravotní a očkovací průkaz dítěte a mladistvého předložit k provedení záznamu. Dále poskytovatel zdravotních služeb učiní bezodkladně o provedeném očkování elektronický

¹¹ ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 762.

¹² Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k nálezu Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

¹³ MACH, Jan. *Medicína a právo*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 131.

¹⁴ § 46 odst. 4 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

záznam do registru aktuálního zdravotního stavu fyzických osob, jež onemocněly infekčním onemocněním, a fyzických osob podezřelých z nákazy.¹⁵

Pravidelná očkování dětí provádějí poskytovatelé zdravotních služeb v oboru praktické lékařství pro děti a dorost. Výjimkou jsou očkování novorozenců HBsAg pozitivních matek proti virové hepatitidě B, která provádějí lékaři na novorozeneckých odděleních porodnic, a očkování proti tuberkulóze u dětí s vyšším rizikem získání této infekce prováděná odbornými lékaři na kalmetizačních pracovištích. Zvláštní a mimořádná očkování provádějí poskytovatelé zdravotních služeb v rámci infekčního lékařství, praktického lékařství pro děti a dorost a v rámci všeobecného lékařství, a dále poskytovatelé pracovnělékařských služeb a zdravotní ústavy. Obdobně je tomu u očkování proti tetanu při poraněních a nehojících se ranách. Očkování proti žluté zimnici provádí pouze poskytovatel zdravotních služeb, pro kterého toto očkování zabezpečuje lékař specializovaný v oboru hygiena a epidemiologie, epidemiologie, infekční lékařství, všeobecné praktické lékařství nebo praktické lékařství pro děti a dorost po absolvování certifikovaného kurzu očkování. Úhradu očkování pak upravuje ustanovení § 49 ZOVZ, které stanoví, které očkovací látky se hradí ze státního rozpočtu. Jsou jimi očkovací látky pro zvláštní a mimořádná očkování, a též pro pravidelná očkování fyzických osob, jež nejsou pojištěnci podle zákona upravujícího veřejné zdravotní pojištění.¹⁶ Tímto zákonem je zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění (dále jen „ZVZP“), který uvádí výčet očkování a léčivých přípravků obsahujících očkovací látky, které jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění.¹⁷

V současné době se dle ustanovení § 2 VOPIN provádí pravidelné očkování proti tuberkulóze, záškrtu, tetanu, dávivému kašli, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem *Haemophilus influenzae b*, přenosné dětské obrně, virové hepatitidě B, proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím a proti pneumokokovým nákazám. Dále jsou zde upravena zvláštní a mimořádná očkování a další druhy očkování. Právě na základě této právní úpravy se provádí očkování dětí. Povinné očkování dětí proti dávivému kašli, záškrtu a tetanu platí ve 12 z 28 členských států Evropské unie (dále jen „EU“) a očkování proti dětské obrně je povinné ve 13 členských státech.¹⁸ Světová zdravotnická organizace doporučuje též aplikovat dětem očkování proti hepatitidě typu B, ale některé země v EU provádí očkování pouze u dětí s vysokým

¹⁵ § 47 odst. 1-3 Tamtéž.

¹⁶ § 47a odst.1-4 Tamtéž.

¹⁷ § 30 odst. 2 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 763.

rizikem infekce a u dospělých patřících do rizikové skupiny. Každý stát v EU je odpovědný za svou vlastní národní politiku veřejného zdraví včetně svého národního imunizačního programu a očkovacího kalendáře.¹⁹

V souvislosti se zavedením povinného očkování bylo potřeba vyřešit i problematiku náhrady újmy, jež byla jedinci způsobena povinným očkováním. Ovšem k přijetí zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním (dále jen „ZNÚPO“) došlo až poměrně nedávno.²⁰ Do roku 2014 vznikala povinnost k náhradě újmy způsobené očkováním poskytovateli zdravotních služeb podle § 421a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, tehdy, pokud byla újma způsobena okolnostmi spočívajícími v samotné aplikaci očkovací látky. Přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, došlo k úpravě této odpovědnosti vzhledem k tomu, že představovala nedůvodnou zátěž pro ty, kdo neporušili žádnou právní povinnost, a přesto jim vznikla povinnost k náhradě újmy. Povinnost poskytovatelů zdravotních služeb k náhradě újmy tedy byla zúžena na základě § 2936 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. V souvislosti s náhradou újmy způsobené aplikací očkovací látky to znamenalo, že poskytovateli zdravotních služeb vznikla povinnost k náhradě této újmy pouze v případě, že použil vadnou očkovací látku. Přijetí této právní úpravy ale vedlo k tomu, že najednou žádný subjekt nebyl povinen poskytnout náhradu újmy na zdraví vzniklé v důsledku očkování. De facto tedy stát stanovil povinné očkování i sankce za případné odepření povinnosti strpět očkování, ovšem nestanovil odpovědnost za případnou újmu na zdraví způsobenou tímto povinným očkováním, respektive ji stanovil pouze pro případ použití vadné očkovací látky. Ústavní soud tento právní stav opakovaně kritizoval, například v judikátu Pl. ÚS 19/14.²¹ V roce 2020 došlo přijetím nového právního předpisu k významnému posunu v této oblasti. V současnosti dle ustanovení § 1 odst. 1 ZNÚPO je k náhradě újmy způsobené povinným očkováním povinen stát.²² Stát odškodní újmu na zdraví vzniklou v důsledku pravidelného, zvláštního nebo mimořádného očkování ve smyslu zákona o ochraně veřejného zdraví, přičemž musí jít o povinné očkování.²³ Docent Filip Melzer nad to uvádí, že náhrada újmy způsobené povinným očkováním byla možná i před přijetím nové právní úpravy tak, jako je tomu

¹⁹ An initiative of the European Union. *Vaccination schedules in the EU/EEA* [online]. European vaccination information portal, 13. března 2020 [cit. 2. března 2024]. Dostupné z: <https://vaccination-info.europa.eu/en/vaccination/when-vaccinate/vaccination-schedules-eueea>.

²⁰ Zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ VRÁBLOVÁ, Barbora, DVOŘÁKOVÁ, Klára, ŠVARCOVÁ, Lenka. *Zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 1-3.

²² § 1 odst. 1 zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním, ve znění pozdějších předpisů.

²³ VRÁBLOVÁ, Barbora, DVOŘÁKOVÁ, Klára, ŠVARCOVÁ, Lenka. *Zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 5-6.

i v dalších příbuzných právních řádech, a to skrze existenci obecného nároku za obětování ve veřejném zájmu. Ovšem v českém právním prostředí toho nikdy využito nebylo, a tak začaly být oběti závažných následků povinného očkování odškodňovány až po přijetí výslovné právní úpravy, tedy zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.²⁴ S uvedeným názorem souhlasím, ačkoli přijetí ZNÚPO považuji za krok správným směrem už jen z důvodu, že rozptýlil pochybnosti o tom, kdo poskytuje náhradu újmy způsobenou povinným očkováním.

1.2 Možnosti odmítnutí povinného očkování

Nejprve uvedu spíše sociální důvody, které vedou rodiče k odmítnutí očkování pro své dítě. Za poslední roky počet neočkovaných dětí v prvních třech letech života výrazně stoupl, a to jak u nepovinných hrazených očkování, tak u očkování povinných. Je to dáno zejména odmítáním očkování ze strany rodičů dětí. Pokles počtu závažných infekčních nemocí, proti kterým se očkuje, způsobí, že obavy z možných reakcí a vedlejších účinků po očkování převáží nad obavami ze samotného infekčního onemocnění, ačkoli je celý systém očkování založen na preventabilním účinku očkování a na kolektivní ochraně. Dále je na vině nízká informovanost o vhodnosti a možnostech konkrétního očkování, velký vliv má dále cena vakcíny, množství aplikovaných dávek a v neposlední řadě mylné informace o možných závažných reakcích po očkování a jejich počtu. Matky získávají informace o očkování především od pediatrů, tedy jejich role je při rozhodování o očkování klíčová.²⁵ Důvody, které vedou rodiče k odmítnutí očkování pro své dítě, mohou být samozřejmě i další, například náboženské nebo jde o světonázor. Tito lidé většinou vycházejí z víry, že očkování odporuje Boží Vůli, patří mezi ně například budhisté, hinduisté a některé muslimské či křesťanské skupiny, příznivci hnutí Hare-Krishna a někteří příznivci scientologie.²⁶

Ale je třeba odlišit nepovinné očkování, u kterého jde čistě o volbu rodiče jako zákonného zástupce dítěte, a povinné očkování, kde je povinnost dána zákonem. U nepovinného očkování je na každém, zda nechá svému dítěti vakcínu aplikovat či ne, nikým mu to nemůže být nařízeno, a v případě odmítnutí očkovat své dítě nemůže být nikým sankcionován za toto své rozhodnutí. Je zde pouze stanoven věk, do kdy je nepovinné hrazené

²⁴ MELZER, Filip. Poskytování náhrad za újmy vyvolané mimořádnými opatřeními Ministerstva zdravotnictví po jejich zrušení. *Bulletin advokacie* [online databáze], 2020, roč. 2020, č. 6, s. 15 [cit. 15. května 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²⁵ CABRNOCHOVÁ, Hana. In: CABRNOCHOVÁ, Hana a kol. *Očkování u dětí: Spolupráce specialistů a primární péče*. Praha: Galén, 2020, s.13.

²⁶ HIRTE, Martin. *Očkování – pro a proti*. Brno: Outdooring.cz, 2009, s. 96-97.

očkovaní hrazeno z veřejného zdravotního pojištění.²⁷ Jinak je tomu ovšem u povinného očkovaní, které musí rodič nechat své dítě podstoupit ve stanoveném věkovém rozmezí,²⁸ v opačném případě se dopouští přestupku podle § 92k odst. 6 písm. b) ZOVZ, za který lze uložit pokutu až do výše 10.000 Kč dle § 92k odst. 7 písm. d) ZOVZ.²⁹ To však neplatí bezvýhradně.

V ustanovení § 46 odst. 2 ZOVZ jsou stanoveny dvě zákonné výjimky, kdy se povinné očkovaní neprovádí. Povinné očkovaní se neprovede, pokud je u osoby zjištěna imunita vůči infekci nebo pokud zdravotní stav osoby brání podání očkovací látky, tedy očkovaní je trvale kontraindikováno.³⁰ Ovšem zejména v případě nezletilých dětí rodiče hledají další možnosti, jak se z povinnosti očkovat své dítě vymanit, a tvrdí zásah do svých základních práv. Která konkrétní základní práva a svobody mohou být ve vzájemném střetu, bude rozebráno ve druhé kapitole diplomové práce.

1.3 Nesplnění očkovací povinnosti

Pokud se rodiče rozhodnou své dítě nepodrobit očkovaní, aniž by předložili platný doklad o tom, že je jejich dítě proti nákaze imunní nebo že je u něj očkovaní trvale kontraindikováno, dopouští se přestupku, a může jim být uložena pokuta až do výše 10.000 Kč.³¹ Pediatrovi lze za přestupek dle § 92k ZOVZ uložit pokutu dokonce až do výše 1.000.000 Kč dle § 92k odst.7 ZOVZ.³² Rodiče však mohou kromě pokuty za spáchaný přestupek očekávat, že jejich dítě nebude přijato do předškolního zařízení vzhledem k tomu, že ustanovení § 50 ZOVZ stanovuje povinnost osobám provozujícím jesle nebo předškolní zařízení přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkovaním nebo splňuje jednu ze dvou již uvedených výjimek.³³ Doklad o trvalé kontraindikaci se přitom musí posuzovat materiálně, a nemusí v něm být výslovně uvedeno slovní spojení „trvalá kontraindikace“. Z potvrzení poskytovatele zdravotních služeb ale musí být patrné, že zdravotní stav dítěte brání

²⁷ § 30 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkovaní proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ § 92k odst. 6 písm. b), § 92k odst. 7 písm. d) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ § 46 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ § 92k odst. 6 písm. b), § 92k odst. 7 písm. d) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³² § 92k odst. 7 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³³ § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

z dlouhodobého hlediska podání příslušné očkovací látky.³⁴ K tomuto závěru dospěl i Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 16/14.³⁵

Ovšem novela zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“) z roku 2016 zavedla povinné předškolní vzdělávání pro děti, které dosáhly věku pěti let, a to od „počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku, do zahájení povinné školní docházky dítěte“³⁶. S tím koresponduje i ustanovení § 50 ZOVZ, které stanovuje výjimku pro děti s povinnou školní docházkou.³⁷ Tedy opatření založené na nepřijetí dítěte do předškolního vzdělávání není bezbřehé, je zde stále do určité míry upřednostněno právo na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny, před ochranou zdraví dle čl. 31 Listiny.³⁸ Ač to tak možná na první pohled nevypadá, jedná se o velký posun ve vnímání střetu těchto dvou základních práv. Dle důvodové zprávy k novele školského zákona bylo cílem změněné úpravy zajištění přípravy pětiletých dětí na zahájení povinné školní docházky, kdy kvalifikované a pravidelné vzdělávání dětí od raného věku může eliminovat některá znevýhodnění, jež si děti přinášejí z rodiny, zejména pokud pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, a zvýšit tím jejich vzdělávací šance.³⁹

Povinné předškolní vzdělávání platí ale jen pro děti, které již dosáhly věku pěti let. Ve většině případů to znamená, že mají předškolní zařízení povinnost přijmout dítě, které nepodstoupilo stanovená pravidelná očkování, pouze na rok. Je otázkou, zda tento ústupek stačí na to, aby bylo dítě dostatečně socializováno mezi své vrstevníky a dostatečně připraveno na školní vzdělávání. Navíc je zřejmě nesmyslné, že by dítě bez povinného očkování představovalo pro kolektiv ve školce o něco větší hrozbu jako čtyřleté než jako pětileté, které již má stanovenou povinnou docházku do předškolního zařízení.

Očkování má význam jako ochrana pro očkovaného jedince, a až když se provede celoplošně při dosažení určité míry proočkovanosti, jsou před nemocí chráněni i jednotlivci, kteří nemohou být bez své viny očkováni.⁴⁰ Tedy záměrem je provést očkování u co největšího

³⁴ ŠABATOVÁ, Anna. *Doporučení veřejné ochránkyně práv k rovnému přístupu k předškolnímu vzdělávání* [online]. eso.ochrance.cz, 22. března 2018 [cit. 6. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5940>.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14, bod 97.

³⁶ § 34 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Čl. 31, čl. 33 Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 178/2016 Sb., obecná část, s. 22.

⁴⁰ TOMOSZEK, Maxim. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, čl. 31. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

počtu dětí, aby mohly být chráněny i ty z nich, které očkovány být nemohou. Vzhledem k tomu, že dítě bez pravidelného očkování by za normálních okolností nemělo ohrozit svůj kolektiv v mateřské škole, vede mě tato úvaha k závěru, že pokud dítě nebylo přijato k předškolnímu vzdělávání kvůli tomu, že nepodstoupilo povinná očkování, musí se, alespoň nepřímo, jednat o sankci, která má rodiče motivovat k podstoupení očkování u jejich dítěte. Ústavní soud se ovšem opakovaně vyjádřil, že nepovažuje nepřijetí neočkovaného dítěte do mateřské školy za sankci, ale spíše za akt sociální solidarity.⁴¹ Jisté je, že toto opatření má motivovat rodiče, aby nechali své děti očkovat. Ovšem pokud jsou rodiče striktně proti očkování, nemyslím si, že by je toto mělo přesvědčit. Ve výsledku je opatřením trestáno dítě, které nemůže navštěvovat předškolní zařízení, přichází tedy o možnost se socializovat mezi své vrstevníky.

Nezpochybnuji přínos očkování, ovšem právo na vzdělání by nemělo být omezováno pouze z důvodu motivování rodiče k očkování svého dítěte. Základní právo může být omezováno pouze jiným základním právem, v tomto případě právem na zdraví dle čl. 31 Listiny, ovšem zde by dle mého názoru omezení neprošlo testem proporcionality. Považuji za vhodné uvést, že by se výjimečně mohlo chorobou nakazit i očkované dítě, pokud by byl výskyt onemocnění vysoký.⁴² Tedy určité riziko by neočkované dítě v kolektivu představovat mohlo, a to jak pro děti, které očkovány být nemohly, tak pro děti očkované, pokud by se nemoc rozšířila populací ve větší míře. Zde by se ale jednalo o výjimečné případy, které by měly být posuzovány individuálně. Navíc ne všechna onemocnění, proti kterým je stanoveno povinné očkování, jsou stejně nakažlivá. Doktorka Kateřina Šimáčková ve svém odlišném stanovisku k nálezu Pl. ÚS 16/14 například upozorňuje na to, že tetanus neohrožuje svou nakažlivostí ostatní děti, není tedy opodstatněné, že je očkování proti tetanu podmínkou pro přijetí do předškolního zařízení. Dále hepatitida typu B je, až na výjimky, přenositelná sexuální stykem nebo kontaminací krve, tedy v kolektivu dětí v mateřské škole nebude toto onemocnění zřejmě představovat riziko.⁴³ Této problematice se budu věnovat více ve třetí kapitole diplomové práce.

Proti pokutě uložené krajskou hygienickou stanicí ve správním řízení⁴⁴ se mohou rodiče dítěte bránit pomocí opravných prostředků podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“), tedy mohou podat odvolání⁴⁵ k odvolacímu

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. IV. ÚS 2530/20.

⁴² Česká vakcinologická společnost ČLS JEP, Státní zdravotní ústav. *Časté dotazy v souvislosti s významem a účinností očkování* [online]. nzip.cz, [cit. 16. května 2023]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/346-caste-dotazy-v-souvislosti-s-vyznamem-a-ucinnosti-ockovani>.

⁴³ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k výroku i odůvodnění nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

⁴⁴ § 93 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ § 81 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

orgánu, kterým je zde Ministerstvo zdravotnictví.⁴⁶ Následně, v případě zamítavého rozhodnutí, mohou rodiče podat správní žalobu ke správnímu soudu, v tomto případě ke krajskému soudu, na základě § 65 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „soudní řád správní“).⁴⁷

O přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání rozhoduje výlučně ředitel či ředitelka školy, a to z pozice orgánu státní správy, přičemž se řídí školským zákonem a správním řádem. Rozhodnutí ředitele školy o nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání musí být rádně odůvodněné, a z rozhodnutí musí být patrné veškeré skutečnosti, které k nepřijetí vedly tak, aby bylo rozhodnutí přezkoumatelné.⁴⁸ Rodiče jako zákonní zástupci dítěte mohou proti takovému rozhodnutí podat odvolání, o kterém rozhoduje krajský úřad v přenesené působnosti. Opět je zde možné podat žalobu proti rozhodnutí správního orgánu dle § 65 soudního řádu správního.⁴⁹

Pokud stěžovatel vyčerpá všechny dostupné opravné prostředky, může podat ústavní stížnost k Ústavnímu soudu. Musí přitom namítat zásah orgánů veřejné moci do jeho ústavně zaručených základních práv a svobod.⁵⁰ Tomu, která základní práva a svobody jsou zde dotčena, se věnuje následující kapitola.

⁴⁶ § 80 odst. 1 písm. c) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ § 4 odst. 1 písm. a), § 7 odst. 1, § 65 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ ŠABATOVÁ, Anna. *Doporučení veřejné ochránkyně práv k rovnému přístupu k předškolnímu vzdělávání* [online]. eso.ochrance.cz, 22. března 2018 [cit. 6. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5940>.

⁴⁹ MORAVEC, Ondřej. In: RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 34-38.

⁵⁰ čl. 87 odst. 1 písm. d) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

2 Střet základních práv a svobod

Tím, že je v našem státě zaveden systém povinného očkování za účelem ochrany veřejného zdraví, dochází zároveň nevyhnutelně k omezování celé řady základních lidských práv a svobod jednotlivců. Oproti ochraně veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte zde stojí nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny, právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání dle čl. 15 odst. 1 Listiny, právo svobodně projevat náboženské vyznání dle čl. 16 odst. 1 Listiny, právo na ochranu zdraví dle čl. 31 věta první Listiny, právo na péči o děti a jejich výchovu dle čl. 32 odst. 4 Listiny a též právo na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny vzhledem k tomu, že s určitými výjimkami může být do předškolního vzdělávání přijato pouze dítě s očkováním. Níže diplomová práce pojednává o jednotlivých základních právech rodičů a dětí a o ochraně veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte.

2.1 Základní práva rodičů a dětí

Na následujících řádcích diplomové práce jsou rozebrány jednotlivé články Listiny, jejichž porušení často namítají rodiče odmítající očkování pro své děti, dále ochrana veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte. Cílem této podkapitoly je seznámit s danými články, přičemž judikatuře je věnována celá čtvrtá kapitola.

2.1.1 Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny

Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena v čl. 7 odst. 1 Listiny. Zároveň je zde stanoveno, že omezena může být jen v případech stanovených zákonem.⁵¹ V článku je upraven obecný princip zajišťující celkovou ochranu lidské integrity člověka jako fyzické i duševní bytosti. Jedná se o rozvedení práva na život dle čl. 6 Listiny. Z ústavního principu nedotknutelnosti osoby vyplývá též zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví, ačkoli zákon může tuto svobodu opět omezit.⁵² Existují dva přístupy, jak interpretovat čl. 7 odst. 1 Listiny. První, a zároveň logičtější, přístup chápe nedotknutelnost soukromí pouze ve spojení s tělesnou a duševní podstatnou jednotlivce, tedy pojem soukromí nemá svůj samostatný význam. Druhý přístup, ne tolik využívaný, vykládá nedotknutelnost soukromí jako

⁵¹ Čl. 7 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁵² KLÍMA, Karel. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 982.

obecné ustanovení pro ochranu soukromí, jehož jednotlivé aspekty jsou zároveň chráněny i v následujících člancích Listiny. Nedotknutelnost osoby se projevuje zejména v její svobodě a autonomii vůle při rozhodování týkajícím se její tělesné a duševní integrity. Stát je povinen tuto vůli respektovat. Právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí může být omezeno pouze zákonem a je-li to v demokratické společnosti nezbytné z důvodu střetu s jinou ústavní hodnotou či jiným základním právem. Tyto legitimní cíle čl. 7 odst. 1 Listiny neuvádí, ovšem Ústavní soud je dovozuje s ohledem na mezinárodní závazky z čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a z čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Příkladem jimi může být zájem na bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrana veřejného zdraví nebo ochrana práv a svobod druhých.⁵³

2.1.2 Právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny

Dále je často namítán zásah do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny. Právo na soukromý život se v mnohém překrývá s právem na soukromí, a často je obtížné mezi nimi stanovit hranici. Ústavní soud se o to pokouší, a hlásí se k teoretickému konceptu, jež právo na soukromí spojuje s individuální svobodou a identitou jednotlivce, kdežto právo na soukromý život s garancí soukromí jednotlivce sloužícího k seberealizaci v rámci společenských vztahů. Ovšem v praxi při ochraně práva na soukromí, respektive soukromého života, by toto rozlišení nemělo mít zásadní význam.⁵⁴ Ochrana soukromí se váže k ustanovení čl. 32 odst. 1 Listiny, dle kterého rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Mezinárodní úprava ochrany soukromí je obsažena například opět v čl. 8 Úmluvy, jež uvádí, že každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence, a státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat s výjimkou případů, kdy to stanoví zákon. Jsou zde opět stanoveny legitimní cíle, stejné jako u práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí vzhledem k tomu, že se tato práva prolínají. Tedy omezena mohou být například v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti nebo ochrany práv a svobod jiných.⁵⁵

⁵³ NECHVÁTALOVÁ, Lucie. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, čl. 7. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁵⁴ KOKEŠ, Marian. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, čl. 10. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁵⁵ FOREJTOVÁ, Monika. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1034-1035.

2.1.3 Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání dle čl. 15 odst. 1 Listiny

Myšlení, svědomí a náboženské vyznání jsou výsledkem vnitřního myšlenkového pochodu osoby, a nelze je tedy žádným způsobem regulovat až do doby, než je tato osoba projevívá navenek. Tedy je zřejmé, že ústavní ochrana tohoto práva je spíše proklamativní a má vztah zejména k návazným ustanovením, kterými jsou chráněny projevy člověka, jeho myšlenek či víry a práva spojená s jeho svědomím. Svobodné myšlení je vždy základním předpokladem pro svobodné projevení názorů a přesvědčení.⁵⁶

2.1.4 Právo svobodně projevovat náboženské vyznání dle čl. 16 odst. 1 Listiny

Jak již bylo naznačeno, právo na svobodný projev svého náboženského vyznání vychází ze svobody svědomí a myšlení obsaženého v čl. 15 odst. 1 Listiny. Jedná se o projev jedince navenek.⁵⁷ Tato práva opět nejsou absolutní, a lze je tedy omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.⁵⁸ Jedná se samozřejmě o omezení pouze vnějších projevů těchto práv dle čl. 16 odst. 1 Listiny.

2.1.5 Právo na ochranu zdraví dle čl. 31 věta první Listiny

Dle ustanovení čl. 31 věty první Listiny má každý právo na ochranu zdraví, tedy občané České republiky i cizí státní příslušníci. Právo na ochranu zdraví je dále konkretizováno zákony a dalšími právními předpisy. Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví upravuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob v oblasti ochrany a podpory veřejného zdraví a stanovuje soustavu orgánů ochrany veřejného zdraví, jejich působnost a pravomoc. Dále definuje pojem veřejné zdraví, kterým je zdravotní stav obyvatelstva a jeho skupin, který je určován souhrnem přírodních, životních a pracovních podmínek a též způsobem života.⁵⁹ Právo na ochranu zdraví zakotvuje závazek státu pečovat o veřejné zdraví a chránit ho. Stát je povinen zajišťovat sociální determinanty zdraví, přičemž zdravím se rozumí stav celkové fyzické, duševní i sociální pohody. Jedná se přitom o právo sociální, u nichž Ústavní soud dovodil mírnější standard přezkumu formou testu racionality. Pokud by ale daný aspekt práva vyplýval též z ustanovení Listiny, které nepatří mezi sociální práva, tak by se na situaci aplikoval test proporcionality. S právem na ochranu zdraví souvisí již zmiňovaný čl. 7 odst. 1 Listiny, který

⁵⁶ PEZL, Tomáš. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1081.

⁵⁷ PEZL, Tomáš. Tamtéž, s. 1087.

⁵⁸ Čl. 16 odst. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁵⁹ STARK, Daniel. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1243-1245.

garantuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, přičemž tato může být omezena jen v případech stanovených zákonem. Zároveň z něj vyplývá, že zdravotní péči lze poskytovat pouze se souhlasem pacienta, a bez jeho souhlasu to lze jen v zákonem stanovených případech. Legitimním cílem omezení práva dle čl. 7 odst. 1 Listiny povinným očkováním je ochrana veřejného zdraví, konkrétně vytvoření kolektivní imunity.⁶⁰ Současná právní úprava ale působí značné problémy hned v několika aspektech. Tyto problematické jevy budou rozebrány ve třetí kapitole diplomové práce.

2.1.6 Právo na péči o děti a jejich výchovu dle čl. 32 odst. 4 Listiny

Dle ustanovení čl. 32 odst. 4 Listiny mají rodiče právo pečovat o své děti a vychovávat je, a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů pak mohou být omezena jen rozhodnutím soudu na základě zákona.⁶¹ Výchova v širším slova smyslu je součástí rodičovské zodpovědnosti, a zahrnuje rozhodování o dítěti v takových věcech, ve kterých o sobě dítě samo rozhodnout nemůže. Nejedná se pouze o právo, ale jde zároveň i o povinnost rodičů takto činit.⁶² Ačkoli právo na péči o své dítě a jeho výchovu náleží rodiči, tak se do popředí dostává zvláště chráněné nezletilé dítě a jeho nejlepší zájem. Zájem rodiče je sice důležitý, ale není určující.⁶³

2.1.7 Právo na vzdělání dle čl. 33 odst. 1 Listiny

Právo na vzdělání má každá fyzická osoba bez ohledu na to, zda je státním občanem České republiky. Jedná se o jednu ze základních priorit státu, jež se opírá o mezinárodněprávní základ. Kromě práva na vzdělání je stanovena i povinnost určité školní docházky. Důležitým aspektem práva na vzdělání je rovnost vzdělávacích příležitostí pro všechny a odstranění překážek, které by tomu bránily, respektování vzdělávacích potřeb jednotlivců, kvalita vzdělávacího procesu a možnost vzdělávat se a získávat nové poznatky po celý život, a to v prostředí vzájemné úcty a respektu ke všem osobám, které se vzdělávání účastní, a předcházení projevům diskriminace a netolerance. Zdůrazněn je zákaz diskriminace zejména v přístupu ke vzdělávání.⁶⁴ Právo na vzdělání je zakotveno i v čl. 2 Úmluvy. V případě zásahu

⁶⁰ TOMOSZEK, Maxim. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, čl. 31. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶¹ Čl. 32 odst. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁶² DRECHSLEROVÁ, Klára. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1256.

⁶³ MORAVEC, Ondřej. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, čl. 32. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁴ DRECHSLEROVÁ, Klára. In: KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1265-1266.

do práva na vzdělání Ústavní soud při kontrole ústavnosti zásahů do základních práv rozlišuje esenciální jádro základního práva, jehož narušení by bylo protiústavní, a ostatní aspekty, jichž se právo dotýká. Zásah do esenciálního jádra základních práv je podrobován standardnímu testu proporcionality s příkazem k optimalizaci. Naproti tomu jsou ostatní zásady testovány – dle doktorky Kateřiny Šimáčkové nesprávně – mírnějším testem racionality, v rámci něhož je identifikován zájem, za účelem jehož ochrany dochází k omezení základního práva, je posouzena legitimita tohoto zájmu a racionalita posuzovaného opatření omezujícího základní právo. V rámci Úmluvy jsou meze základního práva na vzdělání definovány odlišně, a je zde uplatňován standardní tříkrokový test souladu zásahu s Úmluvou, testující, zda k zásahu došlo na základě zákona, z legitimních důvodů a jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytné.⁶⁵ Evropský soud pro lidská práva test racionality využívaný Ústavním soudem vůbec nezná⁶⁶, a proto souhlasím s paní doktorkou Šimáčkovou, že by na tyto případy neměl být aplikován.

2.2 Ochrana veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte

Naproti základním právům definovaným v podkapitole 2.1 bude většinou stát zájem na ochraně veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte.

2.2.1 Ochrana veřejného zdraví

Ustanovení § 2 ZOVZ vymezuje veřejné zdraví jako zdravotní stav obyvatelstva a jeho skupin, jež je určován souhrnem přírodních, životních a pracovních podmínek a způsobem života. Ochranou veřejného zdraví je pak souhrn činností a opatření k vytváření a ochraně zdravých životních a pracovních podmínek a zabránění šíření infekčních a hromadně se vyskytujících onemocnění, ohrožení zdraví v souvislosti s vykonávanou prací, vzniku nemocí souvisejících s prací a jiných významných poruch zdraví a dozoru nad jejich zachováním.⁶⁷

Ochrana veřejného zdraví vychází z čl. 6 Listiny zaručujícího každému právo na život, čl. 31 Listiny garantujícího každému právo na ochranu zdraví, čl. 28 a 29 odst. 1 Listiny, jež zaručují zaměstnancům právo na uspokojivé pracovní podmínky a ženám, mladistvým a osobám zdravotně postiženým právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky. Ochrana veřejného zdraví je zabezpečena systémem právních prostředků

⁶⁵ PEKAŘOVÁ, Lenka. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, 33. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

⁶⁷ § 2 odst. 1, 2 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

a opatření tvořených řadou oprávnění a povinností ukládaných fyzickým a právnickým osobám, jimž odpovídají i nastavené kompetence a pravomoci státních orgánů. Je zajišťována opatřeními k vytvoření a následné ochraně životních a pracovních podmínek a opatřeními vedoucími k zabránění šíření infekčních a hromadně se vyskytujících onemocnění a vzniku a šíření nemocí souvisejících s výkonem prací. Realizace opatření k ochraně veřejného zdraví pochopitelně vede k zásahům do práv osob.⁶⁸

Jedním takovým opatřením k ochraně veřejného zdraví je právě zavedení povinného očkování. Dochází tím k zásahům do práv osob, přičemž o konkrétních dotčených právech bylo pojednáno výše. Vždy půjde o vyvažování ochrany mezi veřejným zdravím a právy a svobodami jednotlivců. To, zda česká právní úprava poskytuje vhodný kompromis mezi těmito dvěma hodnotami, a zda je ústavně konformní, je předmětem této diplomové práce.

2.2.2 Ochrana nejlepšího zájmu dítěte

Zásada nejlepšího zájmu dítěte je klíčovým pojmem rodinného práva a je rozvedením zásady ochrany slabší strany. Nezletilé dítě musí požívat zvýšené ochrany ve vazbě na soukromoprávní i veřejnoprávní úpravu z důvodu svého věku, nezralosti a závislosti. Ve všech věcech týkajících se dítěte je klíčovou zásadou jeho nejlepší zájem.⁶⁹

Dle článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Dle druhého odstavce téhož článku se smluvní státy zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, a berou přitom ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných osob, jež jsou za něj právně odpovědné.⁷⁰

Nejlepší zájem dítěte je neurčitým právním pojmem. Musí být vykládán s ohledem na specifika každého případu, ve vazbě na mnoho okolností a na přání a názor dítěte. Předně má být chráněn rodinný život, a péče a výchova dětí má být záležitostí jeho rodičů. Pokud má stát zasáhnout do autonomie rodiny, tak se nejlepší zájem dítěte musí stát prvořadým. Nejlepší zájem dítěte musí být nahlížen zejména s ohledem na dobu rozhodování s tou podmínkou, že pokud se v budoucnu změní poměry, nesmí platit překážka věci rozsouzené. Dítě má v řízení též participační práva, která mají být posuzována s ohledem na zásadu nejlepšího zájmu dítěte.

⁶⁸ VRBOVÁ, Marta. Ochrana soukromí v souvislosti s realizací opatření k ochraně veřejného zdraví. *Právní rozhledy* [online databáze], 2011, č. 15, s. 544 [cit. 17. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: RADVANOVA, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 31-32. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁷⁰ Čl. 3 odst. 1, 2 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Zásada nejlepšího zájmu dítěte je sice stěžejní, ale není absolutní. Má být poměřována testem poměrnosti tak, aby bylo nalezeno souladné a vyvážené řešení při dodržení pravidla, že má být zachován maximální prospěch dítěti při minimální újmě ostatním.⁷¹

⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 32-33. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

3 Problematické aspekty povinného očkování

V předchozích kapitolách diplomové práce bylo vymezeno, co vše obnáší povinné očkování u dětí, a to včetně právní úpravy, a bylo naznačeno, že se kvůli zavedení povinného očkování do právního systému státu dostávají do střetu různá základní práva a svobody jednotlivců, přičemž tato jednotlivá práva byla definována ve druhé kapitole. Kromě toho je právní úprava povinného očkování u dětí problematická hned v několika aspektech. Třetí kapitola má za cíl tyto problémy identifikovat, zhodnotit a případně navrhnout vhodné řešení.

3.1 Podzákonná právní úprava

Prvním zásadním problémem v právní úpravě povinného očkování je možný nedostatečný zákonný základ. Dle ustanovení čl. 4 odst. 1 Listiny mohou být povinnosti ukládány pouze na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. V souladu s druhým odstavcem pak meze základních práv a svobod mohou být upraveny pouze zákonem, a to za podmínek stanovených Listinou.⁷² Dle doktorky Kateřiny Šimáčkové se jedná přímo o porušení výhrady zákona, která je zakotvena v čl. 7 odst. 1 Listiny. Tento článek stanovuje, že nedotknutelnost osoby může být omezena jen v případech stanovených zákonem. Pod toto ustanovení spadá i zásah do tělesné integrity, který by proto měl být proveden jen zákonem. Tedy nikoli pouze ministerskou vyhláškou, jak je tomu v současné době.⁷³ Ustanovení § 46 ZOVZ zakotvuje očkovací povinnost pro fyzické osoby s trvalým pobytem na území České republiky, cizince s povolením přechodného pobytu na dobu delší 90 dnů nebo s oprávněním pobytu po dobu delší než 90 dnů, ovšem v dalším už zákon odkazuje na prováděcí právní předpis, kterým je vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, vydaná Ministerstvem zdravotnictví.⁷⁴ Tento fakt je často vytýkán odbornou veřejností a je také namítán v soudních sporech. Dle Ústavního soudu je ale zmocnění poskytnuté prováděcí vyhláškou za účelem regulace podrobností v souvislosti povinným očkováním využíváno v daných mezích, aniž by bylo zasaženo do skutkové podstaty obsažené v podstatných znacích v zákoně.⁷⁵ Také dle ESLP je legitimní, pokud je povinné očkování

⁷² Čl. 4 odst. 1, 2 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁷³ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁷⁴ § 46 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 70.

v podrobnostech upraveno v podzákonném právním předpisu, jelikož dle ESLP je právem norma jakékoli právní síly.⁷⁶

Se závěry Ústavního soudu nesouhlasím, protože je v tomto případě jasně dána výhrada zákona. Pokud má být nějaká otázka upravena zákonem, nelze akceptovat, že ji upravuje pouze ministerská vyhláška, obzvláště pokud se jedná o tak mimořádně kontroverzní téma, jako je očkování. Otázku povinného očkování by měl upravovat pouze zákon, ve kterém by měl být především jasně stanoven výčet nemocí, proti kterým je očkování povinné, a též věkové rozmezí, kdy je nutno očkování aplikovat, aby nevznikaly pochybnosti o zákonnosti očkování. Podzákonný právní předpis nesmí upravovat záležitosti, které byly vyhrazeny zákonu. Zákonům je ponechána vyšší právní síla nežli podzákonné právní úpravě, ale především proces přijímání zákonů Parlamentem České republiky je podroben daleko důkladnější kontrole doprovázené systémem brzd a protivah.

Zákon nejenže nestanoví jmenovitě výčet nemocí, proti kterým je očkování povinné, ale dokonce ani nestanoví kritéria, kterými se má ministerstvo při stanovení rozsahu očkovací povinnosti řídit. Problematické je i ponechání otázek spojených s očkováním neodůvodněnému neveřejnému expertnímu rozhodnutí, tedy opět není dodržena výhrada zákona. Expertní rozhodování je neveřejné, proto veřejnost nemá možnost rozkrýt důvody pro danou právní úpravu. Expertní otázky by měly být využívány pouze k poskytnutí informací potřebných k rozhodnutí, tedy například to, jak je daná nemoc nebezpečná, jakým způsobem je přenosná, jak je nakažlivá, jak účinná je očkovací látka a podobně. Samotné rozhodování o základních lidských právech a svobodách a vyvažování mezi těmito jednotlivými právy je otázkou politickou a právní, a jako takové by tyto otázky měly být upraveny v zákoně. Podzákonná právní úprava navíc neobsahuje důvodovou zprávu, ale jen odůvodnění, takže veřejnost není seznámena s důvody rozsahu povinného očkování a s jeho účelem.⁷⁷

3.2 Přiměřenost omezení základních práv

Při omezování základních práv je nutné vždy provést test omezení základního práva. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) i Ústavního soudu za tímto účelem využívá pětistupňový test omezení základního práva. Práva zakotvená v čl. 8-11 Úmluvy nejsou absolutní, a tedy do nich lze zasáhnout při splnění daných podmínek. Tyto podmínky stanovuje právě pětistupňový test, který je formulován následujícími otázkami:

⁷⁶ VIKARSKÁ, Zuzana. Povinné očkování dětí u ESLP: výhra pro stát, prohra pro informovaný souhlas? *Soudní rozhledy* [online databáze], 2021, č. 7-8, s. 230 [cit. 27. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁷⁷ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

1. Spadá projednávaný případ pod rozsah namítaného článku Úmluvy?
2. Došlo k zásahu do namítaného práva stěžovatele?
3. Byl tento zásah v souladu se zákonem?
4. Sledoval tento zásah alespoň jeden z legitimních cílů?
5. Byl tento zásah nezbytný v demokratické společnosti?

U prvních dvou kroků nese důkazní břemeno stěžovatel, který prokazuje, že jeho stížnost spadá pod právo chráněné Úmluvou a že došlo k zásahu do tohoto práva. Pokud stížnost nespadá pod rozsah daného práva nebo sice spadá, ale nedošlo k zásahu, tak ESLP k dalším krokům testu již nepřistupuje, a stížnost zamítne. Pokud stěžovatel unesl důkazní břemeno u prvních dvou kroků, přenáší se důkazní břemeno na vládu, která prokazuje, že jednala v souladu se zákonem, sledovala legitimní cíl a že přijaté řešení bylo nezbytné v demokratické společnosti. Pokud vláda v jednom z těchto tří kroků neunesl důkazní břemeno, tak byla porušena Úmluva.⁷⁸ Pro úplnost dodávám, že v případě pozitivních závazků, kdy porušení práva nespočívá v zásahu orgánu veřejné moci, ale spočívá v nesplnění nějaké povinnosti pojímané jako lidskoprávní, probíhá přezkum odlišně. V tomto případě se výkladem dovodí, zda konkrétní ustanovení Úmluvy zakotvuje určitý pozitivní závazek, a zda ho stát splnil. K porušení práva došlo, pokud stát tuto svou povinnost nesplnil.⁷⁹

Nejčastěji se stává předmětem sporů otázka splnění podmínky nezbytnosti zásahu. ESLP k tomu vyžaduje „naléhavou společenskou potřebu“ zásahu, přičemž zásah musí být „přiměřený sledovanému účelu“ a jeho důvody musí být „relevantní a dostačující“. Právě k posouzení přiměřenosti zásahu ústavní soudy často používají test proporcionality, ovšem tento test a ani žádný jemu podobný ESLP nezná. Ústavní soud ČR sice test proporcionality zná, ale v jeho používání není ustálený.⁸⁰ Při posuzování podmínky nezbytnosti zásahu, to znamená při konkrétním vyvažování mezi zasaženým základním právem a cílem, který je tímto zásahem sledován, je nutné splnit požadavky judikatury ESLP i judikatury Ústavního soudu. Pokud judikatury obou soudů stanoví podmínky pro omezení konkrétního práva odlišně, použijí se přísnější, tedy pro omezovaný subjekt výhodnější, podmínky.⁸¹ Zde vzniká v praxi často problém vzhledem k tomu, že Ústavní soud neaplikuje test proporcionality vždy jednotně.

Ústavní soud sice využívá pětistupňový test omezení základního práva, ovšem jak podotýká doktorka Kateřina Šimáčková v disentu k nálezu Pl. ÚS 19/14, v posledním kroku

⁷⁸ KOSARĚ, David. In: KMEC, Jiří. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 99-101. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁷⁹ BARTOŇ, Michal. In: BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 90.

⁸⁰ Tamtéž, s. 89-90.

⁸¹ Tamtéž, s. 94.

testu při poměrování protichůdných zájmů je opomíjeno, že judikatura Ústavního soudu má, na rozdíl od ESLP, tento krok zpracovaný. Jak již bylo uvedeno, jedná se o standardní test proporcionality, přičemž proporcionalita při zásazích do základních práv vyplývá již z ústavního pořádku. Zásah do základního práva je proporcionalní sledovanému legitimnímu zájmu, pokud vyhoví následujícím třem kritériím:

1. Opatření omezující základní právo je vůbec způsobilé dosáhnout sledovaného cíle, tedy test vhodnosti.
2. Sledovaného cíle není možno ve stejné nebo podobné míře dosáhnout jinými prostředky, které by méně zasahovaly do základního práva, tedy test potřebnosti.
3. Zásah je přiměřený, tedy proporcionalita v užším smyslu.

A právě v rámci testu proporcionality dle doktorky Šimáčkové povinné očkování neobstojí ve druhém kroku, tedy v testu potřebnosti. Sice povinné očkování proti závažným nemocem je opatřením způsobilým ochránit veřejné zdraví a práva druhých, ale tohoto cíle by mohlo být dosaženo i prostředky, které by méně zasahovaly do práva na tělesnou integritu. Stávající právní úprava neurčuje pouze onemocnění, proti němuž vzniká povinnost očkování, ale i typ vakcíny, která k tomu musí být použita, i v jakých dávkách má být aplikována. Nesmyslně je stanoveno, v jakých konkrétních termínech a jakou kombinací vakcíny musí být děti očkovány, přičemž pro ochranu veřejného zdraví by stačilo, aby byla určena nemoc a věk dítěte, do kdy musí být dítě proti této nemoci očkováno. Daleko vhodnější a šetrnější k jednotlivému dítěti by byla možnost stanovení individuálního harmonogramu a možnost jednotlivé očkovací látky podávat samostatně, nikoli tedy současnou formou podávání hexavakcíny v pevně stanovených termínech. Méně omezující by byla i možnost zvolit si mezi podáním hexavakcíny ve třech dávkách s jedním přeočkováním, nebo ve dvou dávkách s jedním přeočkováním. Tyto možné varianty koneckonců uvádí i sám výrobce u nás běžně aplikované hexavakcíny, přičemž vyhláška dovoluje jen první z nich. Ke třetímu kroku testu proporcionality, testu poměrování, by ani nebylo nutné přistupovat, ale dle doktorky Šimáčkové by právní úprava neobstála ani v něm. Užitek pro veřejné zdraví a ochranu práv druhých by totiž musel převážit nad zásahem do práva jednotlivce, což některá povinná očkování zřejmě nesplňují. Znamenalo by to u každého onemocnění se stanovenou očkovací povinností zohlednit, jak je daná nemoc nebezpečná, jaké je riziko jejího výskytu bez existence povinného očkování, jak rychle a snadno se nemoc přenáší, jaká je účinnost vakcín a jaké je jejich riziko. V České republice je přitom stanoveno mnohem více povinných očkování, než je tomu v jiných

evropských zemích.⁸² S názorem paní doktorky zcela souhlasím. Pokud jde daného cíle, jímž je ochrana veřejného zdraví a ochrana práv druhých, dosáhnout i méně invazivní cestou, která by více chránila základní lidská práva, a která by zachovala větší míru rozhodování jednotlivců, tak současná právní úprava neobstojí v testu proporcionality, a je tedy protiústavní. Navíc se nabízí otázka, zda by vůbec u všech povinných očkování měla převážet ochrana veřejného zdraví nad zásahem do práva jednotlivce. Například žloutenka typu B, u níž je stanoveno povinné očkování, je přenositelná pouze tělesnými tekutinami, nejčastěji sexuálním stykem nebo kontaminací krve, tedy u dětí povinné očkování proti této nemoci zřejmě postrádá smysl. Dále očkování proti tetanu, který není nakažlivý vůbec, tedy není zde ve střetu zájem na ochraně veřejného zdraví, ale spíš ochrana dětí před rozhodnutím rodičů, čímž dochází k zásahu do rodinných vztahů a rodičovských práv, a test proporcionality by zde musel být ještě o něco přísnější vzhledem k tomu, že jsou ve střetu práva rodičů rozhodovat o svých dětech a státem stanovené a chráněné právo dítěte.⁸³

Je nasnadě, zda by poměrování základních práv nemělo být věnováno více pozornosti ze stran zákonodárců. Právní úprava zde není dostatečná, ba co víc, je protiústavní. Měly by se více respektovat práva rodičů i dětí, a pokud je to jenom trochu možné, přizpůsobit očkovací plán co nejvíce potřebám každého dítěte.

3.3 Paternalistický přístup státu

Problematickým aspektem je i celkový přístup státu k problematice očkování. Ačkoli je očkování velmi kontroverzním a diskutovaným tématem, stát neponechává téměř žádný prostor k vlastnímu rozhodnutí svých občanů, a nařizuje povinné očkování bez náležitého odůvodnění. Jak bylo vysvětleno výše, tak leckdy nemá nařízená povinnost ani řádné opodstatnění. Pokud se jedná o povinné očkování u dětí, je na místě ještě větší obezřetnost.

Většina společnosti povinné očkování podstoupí, ať už s ním souhlasí, či ne. Je otázkou, nakolik jsou občané vůbec obeznámeni se všemi aspekty povinného očkování včetně toho, proč je tato povinnost vůbec nařízena, zda znají povahu daného onemocnění, proti kterému se očkuje nebo třeba zda jsou srozuměni s vedlejšími účinky očkování. Navíc pokud se jedná o povinné očkování u dětí, tím spíše většina rodičů nechce riskovat, že by nesplněním očkovací povinnosti ohrozila zdraví či život vlastního dítěte, aniž by byla seznámena s podstatou daného očkování. Většinou pediatr sdělí jen název a daný termín očkování, a tím to hasne. Vše zřejmě souvisí s celkovým vnímáním lékařské péče v České republice, kdy je lékař pro svého pacienta

⁸² Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁸³ Tamtéž.

autoritou, která se poslouchá. Můj dojem je takový, že i lékaři často sebe sami takto vnímají, a pokud někdo nesouhlasí s jejich postupem či se příliš doptává, je pro ně takovéto vzepření většinou nepřijatelné. Většina společnosti má zřejmě pocit, že je to v pořádku, a lékařům bezmezně důvěřuje, protože oni jsou ti, co se v dané problematice orientují, oni mají přehled a znají nejnovější poznatky medicíny, a spoléhá se na to, že by jim lékař špatný postup nedoporučil. Povinné očkování je samozřejmě záležitostí, kterou nenařizuje lékař, ale nařizuje ji stát, tedy rozhodují zákonodárci. Ovšem lékař bezprostředně jedná s pacientem, a právě od něj pacient většinou získává informace. Nikoli ze zákona nebo z vyhlášky. Většinu společnosti ani nenapadne řešit, zda je dané očkování vůbec k užitku. Není zde totiž ponechán žádný prostor pro diskusi. Nejsem odpůrcem očkování a mám za to, že většina povinného očkování má své opodstatnění. Ovšem způsob, kterým je nařizováno, není dle mého ústavně konformní z důvodů výše popsaných. Je na místě ptát se, zda by k dostatečné proočkovanosti populace nepostačila řádně informovaná společnost, která se rozhoduje na základě relevantních informací poskytnutých od svého státu a od ošetřujících lékařů. Jak uvádí doktorka Kateřina Šimáčková, tak „*ve většině západoevropských zemí, kde je lidskoprávní ochrana a respekt ke svobodě a autonomii jednotlivce na nejvyšší úrovni (např. Rakousko, Německo, Španělsko, Nizozemsko, Dánsko, Finsko, Island, Irsko, Lucembursko, Norsko, Portugalsko, Švédsko, Velká Británie, Kanada) není stanovena žádná očkovací povinnost. Dostatečnou proočkovanost populace zajišťují na jedné straně kvalitní lékaři, schopní rodiče v dostatečném počtu přesvědčit o potřebě děti očkovat, a na druhé straně odpovědní rodiče, kteří umějí svobodu využívat a poji ji s odpovědností za zdraví svých i ostatních dětí.*“⁸⁴ Zároveň si ale nemyslím, že by na takový krok byla česká společnost připravena. Muselo by se změnit celkové vnímání občanů, vnímání své vlastní odpovědnosti. Vhodným řešením by dle mého názoru bylo se nejprve zaměřit na osvětu společnosti. Je důležité, aby společnost skutečně znala všechny aspekty očkování, a nikoli jen aby měla možnost si je někde zjistit nebo dohledat. Je ale také důležité se svými občany jednat jako s rovnocennými partnery, nikoli jim paternalisticky nařizovat nebo vnučovat názory. V případě řádně informované společnosti spolu s respektujícím přístupem lékařů by pak očkování mohlo být založeno na dobrovolnosti, aniž by byla ohrožena dostatečná proočkovanost společnosti.

⁸⁴ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

4 Problematika povinného očkování dětí v judikatuře

Jak vyplývá shora, povinné očkování u dětí není v České republice nastaveno a regulováno úplně šťastně, a nelze se tedy divit tomu, že v praxi vzniká mnoho sporů, které se dostávají až před Ústavní soud ČR nebo dokonce až před Evropský soud pro lidská práva. Rodiče dětí často namítají, že již samotná povinnost očkování je sama o sobě protiústavní, dále namítají samozřejmě i zásah do konkrétních práv a svobod, a brání se tak proti sankcím za porušení povinnosti očkování, nejčastěji ve formě pokut či nepřímo nepřijetím dítěte do předškolního vzdělávání. Čtvrtá kapitola diplomové práce se věnuje judikatuře Nejvyššího správního soudu, Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva.

4.1 Výhrada zákona pohledem NSS

Významným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu v oblasti povinného očkování dětí bylo bezpochyby rozhodnutí sp. zn. 3 Ads 42/2010, ve kterém třetí senát Nejvyššího správního soudu vyslovil porušení výhrady zákona. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu se však od tohoto názoru odklonil v usnesení č. j. 8 As 6/2011-120.

Nejvyšší správní soud se v rozhodnutí sp. zn. 3 Ads 42/2010 vyjadřoval k výhradě zákona, a to tak, že pokud se zákonodárce rozhodne nějaké jednání reprobovat, je také nutné, aby skutková podstata tohoto deliktu byla jasně a určitě popsána v zákoně, nikoli jen v podzákoném právním předpisu. Zákon o ochraně veřejného zdraví stanoví pouze obecnou povinnost všech osob s trvalým pobytem na území ČR či přechodným pobytem na dobu delší než 90 dnů podrobit se „stanovenému druhu pravidelného očkování“, přičemž veškeré podrobnosti včetně stanovení konkrétních onemocnění, proti kterým se očkuje, lhůt, časových odstupů mezi jednotlivými očkováními, stanovuje vyhláška Ministerstva zdravotnictví, v současné době vyhláška č. 537/2006 Sb. Nejvyšší správní soud sice uznává, že tato legislativní konstrukce umožňuje pružně reagovat na změny jako je aktuální výskyt infekčních onemocnění na území nebo na vývoj léčiv, ovšem při stanovení sankcí za porušení určité povinnosti je potřeba při tvorbě právních norem respektovat požadavky Úmluvy a Listiny. Tyto požadavky stávající právní úprava stanovující povinnost podrobit se pravidelnému očkování nesplňuje. ZOVZ nestanoví ve vztahu k rozlišení očkování na pravidelné a jiné žádné meze, ve kterých by se podzákoná právní úprava měla pohybovat. Nejvyšší správní soud vyslovil názor, že předmětná vyhláška „zasahuje do věcí vyhrazených zákonu“, protože „stanovuje primární práva a povinnosti“, a je proto v rozporu s ústavním pořádkem, a tedy na projednávanou věc se neaplikuje. Podle platného práva tedy nelze sankcionovat porušení povinnosti podrobit se

pravidelnému očkování.⁸⁵ S tímto názorem souhlasím, a právní úpravu vnímám jako protiústavní, jak jsem již uvedla v předešlé kapitole. Nejvyšší správní soud měl ovšem pravděpodobně přerušit řízení a věc předložit Ústavnímu soudu spolu s návrhem na zrušení právní úpravy v ZOVZ, která stanovuje pouze obecnou povinnost, aniž by konkretizovala podmínky provedení očkování a nemoci, proti kterým je očkování povinné, a to podle ustanovení čl. 95 odst. 2 Ústavy. Shledávám, že by bylo na místě přijmout právní úpravu, která by neodporovala ústavnímu pořádku. Očkovací povinnost by měla být alespoň ve svých hlavních rysech upravena zákonem.

Tento názor Nejvyššího správního soudu byl již překonán rozhodnutím rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu. V tomto případě šlo o nepřijetí dítěte do mateřské školy, neboť nebyly splněny zákonné podmínky pro jeho přijetí, dítě nemělo povinné očkování. Osmý senát Nejvyššího správního soudu věc předložil rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu k zodpovězení otázky, zda byla vyhláška č. 537/2006 Sb. vydána v zákonných mezích, tedy zda nezasahuje do věcí vyhrazených zákonu. Osmý senát shledal v dané otázce rozpor v judikatuře Nejvyššího správního soudu, a přiklonil se k názoru, že právní úprava obstojí. Dle něj je právní úprava dostatečně konkrétní, neboť stanoví jednoznačnou povinnost, přičemž prováděcí právní předpis pouze upřesňuje, proti kterým infekčním nemocem se očkuje, a popisuje provedení tohoto očkování. Rozšířený senát vyslovil tentýž názor, a tedy že je právní úprava povinného očkování ústavněprávní. Proti většinovému názoru se však někteří soudci vymezili v odlišném stanovisku. V odlišném disentu namítají, že rozšířený senát dostatečně nevyvrátil názor třetího senátu, že ZOVZ nestanoví žádné meze pro podzákonou normotvorbu.⁸⁶ Ministerstvo zdravotnictví poukazuje na to, že podzákoná právní úprava respektuje meze plynoucí ze ZOVZ, přičemž stanovení druhu a termínu očkování je výsledkem odborné diskuse Národní imunizační komise, která je poradním orgánem Ministerstva zdravotnictví, a která vychází z doporučení Světové zdravotnické organizace.⁸⁷

Myslím si, že odborná diskuse při vytváření právní úpravy očkování je důležitá, avšak Národní imunizační komise je pouze poradním orgánem, a ministerstvo není vázáno jejími doporučeními. Stanovení druhu a termínu povinného očkování by mělo být ponecháno zákonné úpravě, nikoli ministerským vyhláškám. Proces přijímání zákonů je oproti přijímání vyhlášek ministerstev mnohem propracovanější, a bezpečnější co se týče možného zneužití či svévole. Je pravdou, že vyhláška ministerstva umožňuje rychleji a pružněji reagovat na aktuální situaci

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. července 2010, sp. zn. 3 Ads 42/2010.

⁸⁶ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 3. dubna 2012, č. j. 8 As 6/2011-120.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06.

a potřeby společnosti, avšak institut povinného očkování se dostává do střetu s mnoha základními lidskými právy a svobodami, jak bylo rozebráno výše, a tak by měl být v tomto případě upřednostněn zákonodárský proces a též by měly být rozptýleny jakékoli pochyby ohledně ústavnosti podzákoně právní úpravy.

4.2 Judikatura Ústavního soudu České republiky

Pokud jde o ústavní konformitu zákonné povinnosti podrobit se stanovenému druhu očkování, Ústavní soud judikoval, že i přes Úmluvou zakotvené základní právo nebýt podroben jakémukoli zákroku v oblasti péče o zdraví bez svého souhlasu (stanovené v čl. 5 a 6 Úmluvy) je zde současně stanovena i možnost omezení tohoto práva, pokud jsou taková omezení nezbytná v demokratické společnosti „*v zájmu bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných*“. Pokud se tedy zákonodárce (nebo v případě prováděcího předpisu exekutiva) rozhodne určitý druh očkování uzákonit jako povinný, jedná tak v rámci čl. 26 Úmluvy, přičemž toto rozhodnutí je dle Ústavního soudu především otázkou politickou a expertní, a tedy je zde omezená možnost ingerence Ústavního soudu, a je zde velký prostor pro politické uvážení, v jehož rámci nelze toto rozhodnutí přezkoumávat.

Veřejný ochránce práv ale upozorňuje na nutnost větší individualizace případů, respektive navrhuje, že by bylo vhodné změnit právní úpravu tak, aby vznikl prostor pro možné zohlednění některých situací. V zákoně například není vůbec brána v potaz situace, kdy rodiče odmítají očkování pro své nezletilé dítě z důvodu předchozích negativních zkušeností s očkováním v rodině nebo z jiných závažných důvodů. K tomu, že ve výjimečných případech nemá být povinné očkování proti povinným subjektům vynucováno, zde došel i Ústavní soud, přičemž jde o ústavní princip spočívající v požadavku na zachování maxima základního práva i veřejného zájmu, jež se promítá do interpretace čl. 16 odst. 4 Listiny. Ústavní soud uvedl, že „*Orgán veřejné moci, a v řízení o správní žalobě pak správní soud, vezme při svém rozhodování v úvahu všechny relevantní okolnosti případu, zejména naléhavost danou osobou tvrzených důvodů, jejich ústavní relevanci, jakož i nebezpečí pro společnost, které může jednání dané osoby vyvolat. Významným aspektem bude také konzistentnost a přesvědčivost tvrzení dané osoby. V situaci, kdy určitá osoba s příslušným orgánem veřejné moci od počátku nijak nekomunikuje, a teprve v pozdější fázi řízení svůj postoj k očkování ospravedlní, nebude zpravidla předpoklad konzistentnosti postoje této osoby a naléhavosti ústavního zájmu na ochraně její autonomie dán. Jedná-li se o osobu nezletilou, reprezentovanou zákonným*

*zástupcem, měl by být zohledněn též zájem této nezletilé osoby, je-li to s ohledem na její věk a okolnosti případu možné.*⁸⁸

Na základě posledně citovaného nálezu vycházel následně Ústavní soud při formulaci testu oprávněnosti sekulární výhrady svědomí. Nutno dodat, že Ústavní soud zde postavil na stejnou úroveň religiózní a světskou výhradu svědomí a přiřknul jim stejnou míru ochrany. Světská výhrada svědomí je oprávněná, jestliže jsou kumulativně splněny následující podmínky: 1) ústavní relevance tvrzení obsažených ve výhradě svědomí, 2) naléhavost důvodů, jež k podpoře své výhrady nositel základní svobody uvádí, 3) konzistentnost a přesvědčivost tvrzení dané osoby a 4) společenské dopady, jež může v konkrétním případě akceptovaná sekulární výhrada svědomí mít. Pokud jsou splněny všechny tyto požadavky, je třeba v tomto konkrétním případě netrvat na povinném očkování dané osoby, tedy očkovací povinnost vůči ní nemá být sankcionována nebo jinak vynucována. Ovšem taková výjimka ze zákonné povinnosti má být udělena jen v mimořádných případech, úzce svázaných s osobou, na kterou se očkovací povinnost vztahuje, nebo s osobami jí blízkými. Institut povinného očkování má stále sloužit ochraně veřejného zdraví.⁸⁹

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14 jazykovým i systematickým výkladem došel k závěru, že text ustanovení § 46 ZOVZ je dostatečně jasný a srozumitelný a stanovuje spolehlivě základní atributy a meze právní úpravy povinného očkování proti infekčním nemocem, a zároveň že prováděcí vyhláška upravuje podrobnosti povinné vakcinace „*v daných mezích, aniž by zasáhla do skutkové podstaty obsažené v podstatných znacích v zákoně.*“ Ústavní soud zde provedl test omezení základního práva, jež „*aplikoval na nezbytnost limitace práva na nedotknutelnost osoby zákonou úpravou institutu povinné vakcinace*“, tedy pětistupňový test, který využívá též ESLP. Dle Ústavního soudu omezení tohoto základního práva splňuje všechny body pětistupňového testu, který byl popsán v podkapitole 3.2 diplomové práce, a tudíž právní úprava je ústavně konformní. Podle Ústavního soudu „*dosavadní legislativní řešení otázky povinného očkování proti infekčním nemocem umožňuje s dostatečnou pohotovostí reagovat na vývoj výskytu jednotlivých infekčních onemocnění na území státu i na nejnovější stav vědeckého poznání v oblastech lékařství a farmakologie.*“ Zde souhlasím se závěry Ústavního soudu o tom, že podzákoná právní úprava umožňuje rychlejší reakci na výskyt infekčního onemocnění vzhledem k mnohem jednoduššímu procesu jejího přijímání. Opět ale musím zopakovat, že se tak děje na úkor omezování několika základních lidských práv, k němuž by mělo docházet jen s velkou

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, body 41-51.

obezřetností. Ústavní soud zde právní úpravu povinného očkování obsaženou v podzákoných předpisech nazývá stanovením detailních pravidel povinného očkování, které je podle něj třeba ponechat exekutivní oblasti a koncepčním úvahám legislativní politiky. Dle mého názoru stanovení konkrétních onemocnění, proti kterým se má očkovat, nelze nazývat pravidly detailními. Jedná se o primární práva a povinnosti, které je nutné přenechat zákonům.⁹⁰ Paní doktorka Šimáčková k tomuto rozhodnutí podala již několikrát citované odlišné stanovisko, s nímž se plně ztotožňuji. Paní doktorka zde mimo jiné vytýká porušení výhrady zákona a porušení principu proporcionality při stanovení povinnosti, a tedy právní úpravu povinného očkování shledává v rozporu se základním právem na nedotknutelnost osoby. Rozsah povinného očkování je totiž namísto zákonné úpravy zcela ponechán na vůli ministerstva zdravotnictví. Právní úprava je navíc nepřiměřená vzhledem k tomu, že ochrany veřejného zdraví by bylo možné dosáhnout ve stejné míře i mírnějšími prostředky, pokud by se výběr vakcíny a dávkování ponechal na samotných rodičích, samozřejmě po konzultaci s lékaři. Dále u některých povinných očkování není povinnost ani dostatečně odůvodněna ochranou veřejného zdraví.⁹¹ Ústavní soud v tomto nálezu potvrdil svůj pozitivní postoj k právní úpravě povinného očkování, ale významným je toto rozhodnutí zejména díky odlišnému stanovisku paní doktorky Šimáčkové, která posoudila ústavní konformitu úpravy povinného očkování v České republice, aniž by přitom byla ovládána předsudky vůči rodičům odmítajících z různých důvodů očkování pro své děti, a posuzovala právní úpravu pouze z pohledu ústavnosti.

Dále často rodiče podávají ústavní stížnost k Ústavnímu soudu, protože nesouhlasí s nepřijetím svého dítěte do předškolního vzdělávání z důvodu nesplnění podmínek § 50 ZOVZ, a namítají při tom zásah do celé řady základních práv. Příkladem může být nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. 16/14. Ustanovení § 50 ZOVZ ukládá povinnost přijmout do předškolního zařízení pouze dítě, které bylo podrobeno pravidelnému očkování nebo splňuje jednu ze dvou výjimek, tedy předloží doklad o tom, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci. Jak podotýká ve svém vyjádření veřejný ochránce práv, tak zákon zde chrání děti, které nemohou pro trvalou kontraindikaci podstoupit povinné očkování. Těmto dětem by tak mělo být zajištěno, že ve vzdělávacím zařízení nebude ohrožen jejich zdravotní stav, a je jim umožněn rovný přístup ke vzdělávání. Na druhou stranu však právní úprava neposkytuje tuto ochranu tím, že by stejnou očkovací

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁹¹ Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k nálezu Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

povinnost ukládala též personálu vzdělávacích zařízení. Navíc stejné ustanovení brání v přístupu ke vzdělávání a jeho poskytování dětem s dočasnou kontraindikací, protože u těchto nepřipouští jejich přijetí k předškolnímu vzdělávání. Dle veřejného ochránce práv tak ustanovení § 50 ve spojení s § 46 ZOVZ neobstojí v testu proporcionality, a to zejména v testu potřebnosti. Stát zde legitimního cíle, jímž je ochrana veřejného zdraví, dosahuje prostřednictvím jiné „sankce“ stíhající rodiče, kterou je nepřijetí dítěte do předškolního zařízení. Takový postup dopadá neúměrně na ono dítě, kterému je odepřen přístup ke vzdělávání, aniž by bylo posouzeno riziko ohrožení ostatních dětí v konkrétním předškolním zařízení, a to bezvýjimečně bez ohledu na ostatní důvody, které dítěti brání očkování absolvovat ještě před nástupem do předškolního zařízení například kvůli dočasné kontraindikaci. Tím je zde založen nerovný přístup k dětem s trvalou a dočasnou kontraindikací. Pokud je cílem ochrana ostatních dětí v konkrétním předškolním zařízení, tak tento cíl neobstojí v případě, že jsou všechny ostatní děti v kolektivu očkovány, přičemž takové děti jeden neočkovaný jedinec v zásadě nemůže ohrozit. K tvrzenému cíli zřejmě nepovede ani očkování proti onemocněním, jejichž přenos mezi dětmi nepřipadá v úvahu (tetanus, žloutenka typu B, obrna). Dle Ústavního soudu právní úprava v ustanovení § 50 ZOVZ prošla testem rozumnosti, a není tedy protiústavním omezením práva na vzdělání. Problémem je, že test racionality umožňuje pouze omezený přezkum – zda je právní úprava vzhledem ke sledovanému legitimnímu cíli rozumná, byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší. Proti závěrům Ústavního soudu se v odlišném stanovisku vymezuje doktorka Kateřina Šimáčková, která upozorňuje na nevhodnost použití testu racionality vzhledem k tomu, že právo na vzdělání je zakotveno též v Úmluvě, přičemž Evropský soud pro lidská práva tento test racionality nezná, a navíc by dle doktorky uvedená právní úprava neprošla ani daným testem racionality, a tedy porušuje základní lidská práva. Rozumnost úpravy by bylo nutné zkoumat u každé nemoci zvlášť. Pokud je totiž dítě očkováno jen částečně, je třeba zkoumat, zda je právní úprava sledující legitimní cíl rozumná ve vztahu k jednotlivým chybějícím očkováním. Například vyžadovat jako podmínku pro přijetí do předškolního zařízení očkování proti tetanu, který není nakažlivý pro ostatní děti, nemá racionální vztah ke sledovanému cíli zamezení šíření nakažlivých nemocí v kolektivu dětí předškolního zařízení. Obdobně hepatitida typu B je přenositelná, až na výjimky, pouze sexuálním stykem nebo kontaminací krve, a její přenositelnost u malých dětí je nepravděpodobná, proto vyžadování tohoto povinného očkování jako podmínky pro přijetí do předškolního zařízení téměř nemůže dosáhnout sledovaného cíle.⁹² Ústavní soud se bohužel

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

v odůvodnění nálezu nevypořádal s většinou námitek veřejného ochránce práv, který ve svém vyjádření předeslal několik relevantních poznámek. Je otázkou, do jaké míry je rozhodování Ústavního soudu ovládáno vnitřním přesvědčením soudců o správnosti očkování. Rozhodování Ústavního soudu by nemělo být názorově zabarvené, Ústavní soud jako orgán ochrany ústavnosti by měl zkoumat pouze soulad právní úpravy s ústavním pořádkem, jeho úkolem není přiklánět se názorově k některé ze skupin obyvatel či vyjadřovat nepřímě své názory na danou problematiku. Ve všech vyjádřeních účastníků řízení stavících se buďto za očkování nebo proti němu lze vysledovat, že si každý vybírá jen některé aspekty právní úpravy podporující tu jeho konkrétní argumentaci, respektive jeho přesvědčení či názor. To je v pořádku. Ovšem Ústavní soud by se od takového zobecňování a přiklání se k určitým názorům měl vyhnout.

V nálezu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. IV. ÚS 2530/20 pak Ústavní soud posuzoval uplatněnou světskou výhradu svědomí v případě, kdy do předškolního vzdělávání nebylo přijato dítě z důvodu, že nepodstoupilo všechna povinná očkování. Mimo jiné se zde Ústavní soud vyslovil, že nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v důsledku nerespektování očkovací povinnosti považuje za opatření, jehož důsledky vedou nepřímě k vynucení očkovací povinnosti. Ovšem zároveň zde uvádí, že zákonné zakotvení podmínky podrobit se stanovenému očkování pro přijetí dítěte do předškolního vzdělávání nepovažuje za neústavní omezení práva na vzdělání, a podle něj jde o akt sociální solidarity. Ústavní soud zde zdůraznil, že k uplatnění sekulární výhrady svědomí vůči povinnosti očkování nestačí pouhý poukaz na subjektivní přesvědčení zákonného zástupce dítěte, ale má být prokázáno, že je tato výhrada založena na objektivně prokazatelných důvodech.⁹³

I přesto, že judikatura Ústavního soudu v oblasti povinného očkování dětí je více méně konstantní, přeci jen v ní lze vysledovat určitý posun. Například byl definován test oprávněnosti sekulární výhrady svědomí, tedy byla připuštěna výjimka z očkovací povinnosti. S hodnocením Ústavního soudu ovšem nesouhlasím v otázkách výhrady zákona a ústavnosti podzákoně právní úpravy. Dále mám za to, že ne všechna povinná očkování lze považovat za nezbytná a odůvodněná, tedy nesouhlasím s jejich hodnocením jako ústavně konformních, s čímž souvisí i hodnocení podmínky povinného očkování pro přijetí dítěte do předškolního vzdělávání, kdy vyžadování některých očkování neodůvodňuje nepřijetí dítěte do předškolního vzdělávání.

⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. IV. ÚS 2530/20.

4.3 Judikatura evropských soudů

V této kapitole bude představena především judikatura Evropského soudu pro lidská práva, ale bude zmíněn i postoj Soudního dvora evropské unie, který se vyjadřoval k působnosti práva EU v oblasti povinného očkování.

Jedním z důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva je rozhodnutí v případě *Solomakhin v. Ukrajina*, č. 24429/03. Ačkoli zde ESLP nerozhodoval o povinném očkování u dětí, vyslovil zde důležité závěry použitelné i na tyto případy. V dané věci pan Solomakhin vyhledal lékařskou pomoc pro akutní respirační onemocnění. I přes probíhající nemoc mu bylo aplikováno očkování proti záškrtu, což dle stěžovatele u něj zapříčinilo řadu chronických onemocnění. Ovšem stěžovateli byly ještě před podáním očkovací látky provedeny příslušné testy, které u něj neprokázaly žádnou reakci, a tedy mohl být očkovan. Dále stěžovatel tvrdil, že vakcína nebyla kvalitní a neměla certifikaci. Stěžovatel u ukrajinských soudů požadoval náhradu způsobené újmy, ovšem neúspěšně, a proto se obrátil se stížností na ESLP. Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že namítaná délka řízení před soudy byla nepřiměřená, a došlo tak k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Nepřítakal ale porušení čl. 8 Úmluvy, a v této části stížnost zamítl. Dle ESLP se právo na soukromý život dle čl. 8 Úmluvy vztahuje i na tělesnou integritu člověka. Soud zde judikoval, že nedobrovolný lékařský zákrok jako je povinné očkování představuje zásah do práva na respektování soukromého života jedince dle čl. 8 odst. 1 Úmluvy. V projednávané věci došlo k zásahu do soukromého života stěžovatele. Takový zásah byl dle ESLP stanoven zákonem, sledoval legitimní cíl ochrany veřejného zdraví a tento zásah lze považovat za oprávněný vzhledem k ochraně veřejného zdraví a nutnosti kontroly šíření infekčních nemocí v regionu.⁹⁴

Ve vztahu k České republice ESLP v rámci povinného očkování dětí rozhodoval ve věci *Vavříčka a další proti České republice*. Evropský soud pro lidská práva v tomto případě rozhodoval zejména o porušení článku 8 Úmluvy, tedy zda bylo zasaženo do práva na respektování soukromého života. Řízení bylo zahájeno šesti stížnostmi směřujícími proti České republice, které se týkaly očkovací povinnosti u dětí a následků jejího nesplnění ve smyslu uložené pokuty či nepřijetí dítěte do mateřské školy. Proti uložené pokutě brojil pan Vavříčka, který stížnost podal vlastním jménem, a proti odepření přístupu do mateřské školy podali stížnost jménem svých dětí ostatní účastníci. ESLP nejprve posoudil odůvodněnost zásahu, tedy zda je zásah v souladu se zákonem (přičemž ESLP „zákon“ posuzuje materiálně, a dle něj tomuto pojmu vyhovuje i předmětná vyhláška), zda sleduje legitimní cíl a zda byl nezbytný

⁹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15. března 2012, *Solomakhin v. Ukrajina*, č. 24429/03.

v demokratické společnosti. V posledním kroku testu ESLP došel k závěru, že by u povinného očkování dětí měl být prostor pro uvážení vnitrostátních orgánů široký. Zároveň dle ESLP představuje povinné očkování v České republice reakci vnitrostátních orgánů na naléhavou společenskou potřebu chránit individuální i veřejné zdraví proti daným nemocem a zabránit klesajícímu trendu proočkovanosti dětí, a důvody pro zavedení povinného očkování jsou relevantní a dostatečné, a namítané zásahy jsou přiměřené legitimním cílům, které stát povinným očkováním sledoval. Nakonec ESLP uzavřel, že české orgány při hledání spravedlivé rovnováhy nepřekročily široký prostor pro uvážení, a namítaná opatření lze považovat za nezbytná v demokratické společnosti. K porušení čl. 8 Úmluvy proto nedošlo. ESLP neshledal ani jiná porušení Úmluvy, a nepřezkoumal ani namítaný zásah do práva na vzdělání, které garantuje čl. 2 Protokolu č. 1.⁹⁵ Paní doktorka Vikarská upozorňuje hned na několik nedostatků tohoto rozhodnutí. Problém spatřuje v tom, že ESLP posoudil pouze zásah do práva na soukromý život. Konflikt dle ní ale nespočívá mezi soukromým životem neočkovaných dětí a veřejným zdravím, ale spíš mezi právem rodičů rozhodovat o svých dětech a pravomocí státu ukládat povinnosti z důvodu ochrany veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte. Dále se ESLP vůbec nevěnoval právu na vzdělání zaručenému v čl. 2 Protokolu č. 1, v čemž též spatřuji velký problém. Soud dále v rozhodnutí nerozlišil nemoci nakažlivé a nenakažlivé, přičemž stát v podstatě chrání dva různé cíle – zdraví očkovaného dítěte a veřejné zdraví. Připustil tak povinné očkování v případech nakažlivých i nenakažlivých nemocí. Dále měl ESLP dle paní doktorky provést důkladný test proporcionality, neboť v kroku vhodnosti by narazil u otázky vhodnosti opatření k dosažení legitimního cíle ochrany zdraví dítěte a ochrany veřejného zdraví. Zejména souhlasím s tvrzením, že nemožnost zápisu do mateřské školy nezabrání kontaktům dítěte se svými vrstevníky mimo předškolní vzdělávání a též s tím, že jde stejně pouze o dočasné opatření vzhledem k tomu, že o rok později vzniká povinnost přihlásit dítě – i neočkované – do předškolního vzdělávání.⁹⁶ Na rozdíl od paní doktorky ale hrozbu pokut považuji za vhodnou sankci v systému, kde je nastaveno povinného očkování. Ačkoli samozřejmě pokuty přímo neochránějí zdraví dětí, jsou způsobilé odradit od porušování očkovací povinnosti. Pokuty zřejmě nejsou devastující, a pokud jsou argumenty rodičů dostatečně silné, pokud jde o situaci, kdy by se v konkrétním případě nemělo vyžadovat očkování u dítěte z nějakého důvodu, například vzhledem ke konkrétní negativní zkušenosti s očkováním v rodině, kdy očkování zanechalo trvalé následky na zdraví, pak by samozřejmě měl být případ

⁹⁵ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. 4. 2021, *Vavříčka a ostatní proti České republice*, č. 47621/13.

⁹⁶ VIKARSKÁ, Zuzana. Povinné očkování dětí u ESLP: výhra pro stát, prohra pro informovaný souhlas? *Soudní rozhledy* [online databáze], 2021, č. 7-8, s. 230 [cit. 27. listopadu 2023]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](https://beck-online.cz).

posuzován individuálně, měla by být udělena výjimka z očkovací povinnosti. V praxi bohužel nic takového nefunguje, pouze byl definován test sekulární výhrady svědomí, který by měl ochránit právě takové případy, které se ale dostaly až k soudu. Hrozba peněžních sankcí, pokud tu máme nastavený systém povinného očkování, je dle mého názoru nutná, aby do určité míry odrazovala od porušování povinnosti či tuto povinnost vynucovala. Systém by ale měl být nastaven tak, aby bylo možné udělit výjimku z očkovací povinnosti ještě před tím, než se případ ocitne před soudem. S paní doktorkou ale souhlasím v tom, že informovaný souhlas a přechod od paternalistického modelu zdravotnictví ke klientskému modelu je žádoucí. Rozhodnutí je též vytykáno, že se ESLP nevypořádal s některými námitkami stěžovatelů, například naprosto neuspokojivým způsobem reagoval na námitku, že zatímco děti musí být pro zápis do předškolního vzdělávání očkovány, tak pro zaměstnance tohoto zařízení tato povinnost stanovená není. ESLP pouze konstatoval, že se na zaměstnance vztahuje stejná všeobecná povinnost stanovená zákonem, a je nepravděpodobné, že by v minulosti nebyli očkováni nebo přeočkováni. Jenže to nemusí být nutně pravda vzhledem k tomu, že vakcíny v příslušné době například nemusely vůbec existovat nebo zaměstnanci nevyrostali v České republice.⁹⁷

Problematika povinného očkování dětí se dostala i před Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „SDEU“), kdy se na SDEU obrátil Nejvyšší soud Slovenské republiky se třemi předběžnými otázkami. Vnitrostátní spor se týkal uložení pokuty matce nezletilého dítěte za odmítnutí povinného očkování u dítěte. Matka dítěte argumentovala neslučitelností povinného očkování s Úmluvou o biomedicíně a lidských právech, nedostatečným právním základem povinného očkování ve slovenském zákoně, zásahem do základních práv matky a tím, že *„účinnost dotčeného povinného očkování nebyla jasně prokázána a že bez jeho provedení nelze jejího syna považovat za riziko pro veřejné zdraví.“* Slovenský Nejvyšší soud pro rozhodnutí ve věci samé považoval za nezbytné vyjasnit, jaký vliv může mít na povinné očkování právo EU. Proto se SDEU dotázal *„a) zda je povinné očkování slučitelné s čl. 35 Listiny základních práv EU (garantuje právo na zdravotní péči), b) zda povinnost podrobit se očkování může plynout z čl. 168 SFEU (zakládá EU pravomoc v oblasti veřejného zdraví a ukládá jí zajistit vysoký stupeň ochrany lidského zdraví při vymezení a provádění všech jejích politik), a c) ... zda rodičovská odpovědnost nemá s ohledem na čl. 6 odst. 3 ve spojení s čl. 33 Listiny základních práv EU přednost před veřejným zájmem na ochraně veřejného zdraví.“* SDEU všechny tři předložené předběžné otázky svým usnesením posoudil jako nepřípustné, a v podstatě tedy potvrdil to, co se dalo očekávat, a tedy že vliv práva EU v této oblasti není

⁹⁷ Tamtéž.

zásadní. Dle SDEU čl. 168 Smlouvy o fungování Evropské unie, který se týká pravomoci EU v oblasti veřejného zdraví, neukládá členským státům žádnou povinnost ve vztahu k očkování nezletilých dětí, které by bylo možné se dovolávat před SDEU za účelem přezkumu souladu vnitrostátních opatření s unijním právem. Otázky povinného očkování tedy spadají mimo působnost práva EU, a rozhodnutí o zavedení povinnosti očkování proti konkrétní infekční nemoci tak náleží členským státům. Na druhou stranu právo EU může mít nepřímo vliv na právní úpravu povinného očkování, a to například prostřednictvím pravidel vnitřního trhu, zejména ustanovení o volném pohybu zboží, osob a služeb. Ta mohou mít vliv na obchod s očkovacími látkami mezi členskými státy i na to, jaká zdravotnická zařízení se mohou na povinném očkování podílet.⁹⁸

Shrnou-li postoje jednotlivých soudů, pak Ústavní soud ČR se konstantně vyjadřuje k možnému porušení výhrady zákona odmítavě, a přiklání se k ústavnosti zákonné právní úpravy, a dále rozhodnutí o zavedení konkrétního povinného očkování považuje za otázku politickou a expertní, v rámci které může zasahovat pouze omezeně. Jediný pozitivní judikaturní posun Ústavního soudu vidím ve formulaci testu oprávněnosti sekulární výhrady svědomí, který připouští výjimku z očkovací povinnosti. Zatímco ESLP má za to, že otázce očkování musí být státům poskytnut široký prostor pro uvážení, přičemž v české právní úpravě očkování neshledává porušení Úmluvy, tak SDEU se v zásadě k otázce očkování nevyjadřuje vůbec vzhledem k tomu, že dle něj otázky povinného očkování spadají mimo působnost práva EU.

⁹⁸ MALÍŘ, Jan. Evropské soudy a povinné očkování: na okraj judicializace jednoho společenského problému. *Právní rozhledy* [online databáze], 2014, č. 19 [cit. 25. února 2024] Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Závěr

Každý si během života utváříme názory na vše kolem sebe. Povinné očkování je velmi diskutované téma, na které většina společnosti zaujme buďto zastávající, nebo odmítající názor. V lidech problematika povinného očkování probouzí velké emoce, a není lehké zůstat objektivní, protože se to týká každého z nás. Pokud jde o děti, je téma očkování samozřejmě ještě citlivější, protože máme za své děti zodpovědnost a chceme pro ně to nejlepší. Co je pro každé dítě nejlepší, dokáží většinou nejlépe posoudit jeho rodiče – nebo by to tak alespoň mělo být. Ale protože některá onemocnění jsou velmi závažná a ohrožují život, a protože historicky naším územím prošlo několik epidemií, které usmrtily či doživotně poznamenaly mnoho lidí, bylo přistoupeno k uzákonění povinného očkování. Bylo již prokázáno, že plošné očkování pomáhá zabránit šíření infekčních nemocí, to je jen těžko popíratelný fakt. Ovšem způsobů, jak docílit dostatečné proočkování společnosti je vícero. Česká republika se vydala cestou povinného očkování s dosti rozsáhlým výčtem nemocí, proti kterým se očkuje.

Cílem této diplomové práce bylo provést analýzu současné právní úpravy povinného očkování dětí v České republice, o které detailně pojednávají zejména kapitoly 1 a 2. Dále měla diplomová práce nalézt odpověď na otázku, zda je tato právní úprava dostatečná a v souladu s ústavním pořádkem. Bohužel v diplomové práci docházím k závěru, že právní úprava není ani dostatečná, ani v souladu s ústavním pořádkem, a to hned v několika bodech.

Prvním důvodem pro posouzení právní úpravy jako neústavní je nedostatečný zákonný základ stanovené povinnosti a porušení výhrady zákona. Ustanovení § 46 ZOVZ jen velmi obecně zakotvuje očkovací povinnost pro fyzické osoby s trvalým pobytem na území České republiky, cizince s povolením přechodného pobytu na dobu delší 90 dnů nebo s oprávněním pobytu po dobu delší než 90 dnů, ale v dalším už odkazuje na prováděcí právní předpis, kterým je vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, vydaná Ministerstvem zdravotnictví. Jenomže Listina stanovuje výslovně výhradu zákona. Ústavní soud i přesto neshledává rozpor s ústavním pořádkem a zmocnění poskytnuté prováděcí vyhlášce je dle něj využíváno v daných mezích. Též dle ESLP je tato právní úprava legitimní, ovšem ESLP chápe pojem „zákon“ materiálně a řadí pod něj i předmětnou vyhlášku. Zároveň zkoumá porušení Úmluvy jen optikou překročení širokého prostoru pro uvážení, který státům v otázkách povinného očkování přiznává. Dle mého názoru se jednoznačně jedná o porušení výhrady zákona. Prováděcí vyhláška sice může upravovat podrobnosti, ale stanovení výčtu nemocí, proti kterým se očkuje, a očkovacích termínů zřejmě není podrobností. Zákon by měl v rámci očkovací povinnosti upravovat alespoň výčet nemocí, proti kterým se očkuje a věkové rozmezí,

kdy je nutné očkování aplikovat. Prováděcí vyhláška sice umožňuje lépe reagovat na současnou epidemiologickou situaci a vývoj léčiv, ale není přijatelné, aby se tak dělo na úkor základních práv a svobod občanů. Zákony mají daleko propracovanější proces přijímání, který poskytuje mnohem lepší záruky proti možným excesům, a jsou podrobeny důmyslnější kontrole. Je pochybné přenechat otázky spojené s očkováním expertnímu rozhodování Národní imunizační komise, která je pouze poradním orgánem Ministerstva zdravotnictví. Současná právní úprava povinného očkování dětí v České republice tedy dle mého názoru není v souladu s ústavním pořádkem.

Dále měla diplomová práce odpovědět na otázku, zda je omezování základních práv a svobod rodičů a očkováných dětí ústavně konformní. Zde též docházím k závěru, že nikoli. K zásahu do základních práv je možné přistoupit jen při splnění daných podmínek, přičemž konkrétně otázku přiměřenosti by měl Ústavní soud přezkoumávat testem proporcionality, ten ho ale neaplikuje jednotně. Test proporcionality zahrnuje test vhodnosti, test potřebnosti a proporcionalitu v užším smyslu, která zjišťuje, zda je zásah přiměřený. Zde by ale povinné očkování dle doktorky Šimáčkové nemělo splnit test potřebnosti, neboť cíle, kterým je ochrana veřejného zdraví a ochrana práv druhých, lze dosáhnout i méně invazivní cestou, která by více chránila základní lidská práva, a která by zachovala větší míru rozhodování jednotlivců. Vhodnější a šetrnější k jednotlivému dítěti by například bylo stanovení individuálního harmonogramu a možnost jednotlivé očkovací látky podávat samostatně, nikoli současnou formou podávání hexavakcíny v pevně stanovených termínech. S tímto názorem zcela souhlasím. Navíc dle paní doktorky u některých v současné době vyžadovaných povinných očkování by ochrana veřejného zdraví neměla vůbec převážet nad zásahem do práva jednotlivce. Žloutenka typu B je přenositelná pouze tělesnými tekutinami, nejčastěji sexuálním stykem nebo kontaminací krve. Tetanus není přenositelný vůbec. Veřejné zdraví se zde tedy zřejmě nechrání, zásah do základních práv a svobod jednotlivce je v těchto případech nepřiměřený. I v tomto musím s paní doktorkou souhlasit. Současná právní úprava povinného očkování neobstojí v testu proporcionality, a je tedy protiústavní. Měla by být více respektována práva rodičů i dětí, a očkovací plán by měl být co nejvíce přizpůsoben potřebám každého dítěte.

Co se týče sankcí za nedodržení očkovací povinnosti, lze rozlišit v zásadě dvě – ukládání pokut a nezapsání dítěte do předškolního vzdělávání. Ústavní soud druhou z těchto variant vůbec nepovažuje za sankci, pouze za akt sociální solidarity. S tím nesouhlasím, a nezapsání dítěte do mateřské školy považuji též za sankci, přičemž k tomuto závěru mě vede několik skutečností. Předně nežijeme v izolovaném prostředí, a i dítě bez pravidelného očkování, které

nebylo přijato k předškolnímu vzdělávání, chodí do dětských skupinek, na různá cvičení, plavání, zkrátka běžně se dostane do kolektivu dětí, a na žádném z těchto míst se povinné očkování nevyžaduje ani neprokazuje. Navíc v proočkované populaci by dítě bez pravidelného očkování ani nemělo za normálních okolností ohrozit ostatní děti. Speciálně vyžadování očkování proti tetanu a žloutence typu B u malých dětí postrádá jakýkoli smysl z důvodů již uvedených. Z těchto důvodů si myslím, že nepřijetí dítěte do předškolního vzdělávání z důvodu nesplnění očkovací povinnosti je sankcí, protože samo o sobě tento postup nezabrání přenosu případné nemoci, a tento přenos ani není vůbec pravděpodobný. Je tak ve výsledku trestáno samotné dítě, které přijde o možnost se socializovat mezi své vrstevníky. Omezení základního práva by zde dle mého názoru opět nemělo projít testem proporcionality, a je tedy dalším argumentem pro neústavní právní úpravu, která vyžaduje jako podmínku pro přijetí dítěte do předškolního vzdělávání prokázání, že dítě podstoupilo všechna stanovená povinná očkování či že splňuje jednu ze dvou výjimek.

Nedostatek právní úpravy dále shledávám v nedostatečném stanovení výjimek z očkovací povinnosti, kdy sice ustanovení § 46 odst. 2 ZOVZ přiznává dvě zákonné výjimky, kdy se povinné očkování neprovádí, a to pokud je u osoby zjištěna imunita vůči infekci nebo pokud zdravotní stav osoby brání podání očkovací látky, tedy očkování je trvale kontraindikováno. Myslím si ale, že by měla být v případě povinného očkování dětí stanovena výjimka i v případech negativní zkušenosti s očkováním proti konkrétní nemoci v rámci nejužší rodiny, kdy se například vyskytly trvalé následky po podání očkovací látky či dokonce smrt. Ústavní soud sice definoval test oprávněnosti sekulární výhrady svědomí, kdy připouští výjimku z očkovací povinnosti, ale možná by bylo vhodné umožnit stanovení výjimky daleko dříve, nežli se případ dostane k soudu.

Nakonec bych se ráda vyjádřila i k celkovému přístupu státu k problematice povinného očkování. Bohužel stát neponechává žádný prostor k vlastnímu rozhodování svých občanů, ani k možné diskusi, a povinné očkování nařizuje bez náležitého odůvodnění. Bylo by vhodné tento přístup změnit. Ve většině západoevropských zemí dokonce ani není stanovena žádná očkovací povinnost. Jenže co funguje v okolních státech, nemusí nutně fungovat i u nás, a je nutné se na problematiku dívat komplexně. Je naše společnost připravena přijmout a rozumně využívat takovou odpovědnost? V diplomové práci docházím k závěru, že prozatím nejspíš ne. Myslím si, že varianta očkování založeném na dobrovolnosti, kdy většina společnosti přijme odpovědnost jednak za své zdraví, ale i za zdraví druhých, a pochopí důležitost očkování a kolektivně vytvářené imunity, je vyspělejší a v mnoha ohledech lepší – nezasahuje do základních práv a svobod lidí, je založena na respektu a úctě k občanům, ale zároveň s větší

odpovědností by mělo přijít i lepší povědomí lidí o této problematice. Ovšem jde o celkové nastavení smýšlení naší společnosti, vnímání zdravotní péče u nás a vůbec ochotu naslouchat a informovat se, tedy i aktivně si o tématu zjišťovat informace. Dle mého názoru by bylo vhodné se nejprve zaměřit na osvětu společnosti. Pokud budou občané dostávat od státu a od svých lékařů relevantní a ucelené informace o očkování, a pokud s nimi bude jednáno s respektem a jako s rovnocennými partnery, kteří mají právo se rozhodnout, mohlo by být očkování založeno na dobrovolnosti, aniž by byla ohrožena dostatečná proočkovanosť společnosti.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, 608 s.
- CABRNOCHOVÁ, Hana a kol. *Očkování u dětí: Spolupráce specialistů a primární péče*. Praha: Galén, 2020, 84 s.
- GREGORA, Martin. *Očkování a infekční nemoci dětí*. Praha: Grada, 2005, 128 s.
- HIRTE, Martin. *Očkování – pro a proti*. Brno: Outdoor.cz, 2009, 405 s.
- MACH, Jan. *Medicína a právo*. Praha: C. H. Beck, 2006, 257 s.
- PETRÁŠ, Marek, DOMORÁZKOVÁ, Eva, HOBSTOVÁ, Jiřina. *Co by rodiče měli vědět o očkování*. Praha: Tango, 1999, 142 s.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, 213 s. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 852 s.

Komentáře

- HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. aktualizace 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, 1456 s. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.
- KMEC, Jiří. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, 838 s.
- VRÁBLOVÁ, Barbora, DVOŘÁKOVÁ, Klára, ŠVARCOVÁ, Lenka. *Zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 88 s.

Články

- MALÍŘ, Jan. Evropské soudy a povinné očkování: na okraj judicializace jednoho společenského problému. *Právní rozhledy* [online databáze], 2014, č. 19 [cit. 25. února 2024] Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- MELZER, Filip. Poskytování náhrad za újmy vyvolané mimořádnými opatřeními Ministerstva zdravotnictví po jejich zrušení. *Bulletin advokacie* [online databáze], 2020, roč. 2020, č. 6, s. 15 [cit. 15. května 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

VIKARSKÁ, Zuzana. Povinné očkování dětí u ESLP: výhra pro stát, prohra pro informovaný souhlas? *Soudní rozhledy* [online databáze], 2021, č. 7-8, s. 230 [cit. 27. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

VRBOVÁ, Marta. Ochrana soukromí v souvislosti s realizací opatření k ochraně veřejného zdraví. *Právní rozhledy* [online databáze], 2011, č. 15, s. 544 [cit. 17. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Zákony

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů.

Judikáty

Nález Ústavního soudu ze dne 8. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. IV. ÚS 2530/20.

Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové k výroku i odůvodnění nálezu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. července 2010, sp. zn. 3 Ads 42/2010.

Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 3. dubna 2012, č. j. 8 As 6/2011-120.

Rozsudek ESLP ze dne 15. března 2012, *Solomakhin v. Ukrajina*, č. 24429/03.

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. 4. 2021, *Vavříčka a ostatní proti České republice*, č. 47621/13.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 178/2016 Sb.

Internetové stránky

An initiative of the European Union. *Vaccination schedules in the EU/EEA* [online]. European vaccination information portal, 13. března 2020 [cit. 2. března 2024]. Dostupné z: <https://vaccination-info.europa.eu/en/vaccination/when-vaccinate/vaccination-schedules-eueea>.

Česká vakcinologická společnost ČLS JEP, Státní zdravotní ústav. *Časté dotazy v souvislosti s významem a účinností očkování* [online]. nzip.cz, [cit. 16. května 2023]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/346-caste-dotazy-v-souvislosti-s-vyznamem-a-ucinnosti-ockovani>.

ŠABATOVÁ, Anna. *Doporučení veřejné ochránkyně práv k rovnému přístupu k předškolnímu vzdělávání* [online]. eso.ochrance.cz, 22. března 2018 [cit. 6. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5940>.

World Health Organization. *Health 2020: A European policy framework and strategy for the 21st century* [online]. World Health Organization, regional office for Europe, 2013 [cit. 8. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.drugsandalcohol.ie/20480/1/Health2020-Long.pdf>

Shrnutí

Diplomová práce je věnována problematice povinného očkování dětí. Jedná se o stále aktuální a mnohdy kontroverzní téma. Povinnost očkování je uzákoněna z důvodu ochrany veřejného zdraví a zdraví dítěte. Ovšem logicky musí dojít k omezení práv na druhé straně, tedy práv rodičů a dětí. Vzhledem k tomu, že očkování může znamenat velký zásah do lidského organismu a může s sebou nést některé nežádoucí účinky, jsou rodiče mnohdy obezřetní při očkování svého dítěte, a někteří dokonce brojí proti očkování svého dítěte soudní cestou. Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola vymezuje očkovací povinnost dětí v České republice, konkrétně právní úpravu povinného očkování, možnosti odmítnutí povinného očkování a důsledky nesplnění očkovací povinnosti. Druhá kapitola se věnuje střetu základních práv a svobod, tedy základních práv rodičů a dětí na jedné straně, a ochraně veřejného zdraví a nejlepšího zájmu dítěte na straně druhé. Třetí kapitola se zaměřuje na problematické aspekty povinného očkování u dětí a poslední kapitola pak na judikaturu Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva. Cílem této diplomové práce je provést analýzu současné právní úpravy povinného očkování dětí v České republice, a poté odpovědět na otázky, zda je tato právní úprava dostatečná a v souladu s ústavním pořádkem, a zda je omezování základních práv a svobod rodičů a očkováných dětí ústavně konformní.

Abstract

The thesis is focused on the issue of mandatory vaccination of children. It is still a very actual and often controversial topic. Mandatory vaccination is enacted to protect public health and child health. However, logically there must be a restriction of the rights of the other side, i.e. the rights of parents and children. Since vaccination can mean a great deal of invasion into the human organism and can bring with it some side effects, parents are often cautious about vaccinating their child, and some even fight against vaccinating their child in court. The thesis is divided into four chapters. The first chapter defines the obligation to vaccinate children in the Czech Republic, specifically the legal regulation of mandatory vaccination, the possibilities of refusal of mandatory vaccination and the consequences of failure to comply with the vaccination obligation. The second chapter deals with the conflict between fundamental rights and freedoms, i.e. the fundamental rights of parents and children on the one hand, and the protection of public health and the best interests of the child on the other. The third chapter focuses on the problematic aspects of mandatory vaccination for children and the last chapter on the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic and the European Court of

Human Rights. The aim of this thesis is to analyse the current legal regulation of mandatory vaccination of children in the Czech Republic, and then to answer the questions whether this regulation is sufficient and in line with the constitutional order, and whether the restriction of the fundamental rights and freedoms of parents and vaccinated children is constitutionally compliant.

Klíčová slova

Povinné očkování dětí, základní práva a svobody, omezení základních práv a svobod, ochrana veřejného zdraví, nejlepší zájem dítěte, výhrada zákona

Key words

Mandatory vaccination of children, fundamental rights and freedoms, restriction of fundamental rights and freedoms, protection of public health, child's best interests, reserved by law